

AINA ISÄNÄ LAPSENI ELÄMÄSSÄ

- Isien kertomuksia isyydestä avioeroprosessin aikana
ja sen jälkeen

Jukka Järvinen

Opinnäytetyö, kevät 2012

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Järvenpää

Sosionomi (AMK) + diakoni

TIIVISTELMÄ

Järvinen, Jukka. Aina isänä lapsilleni: - Isien kertomuksia isyydestä avioeroprosessin aikana ja sen jälkeen. Järvenpää, kevät 2012, 49s.

Diakonia-ammattikoulu, Järvenpään yksikkö, sosionomi (AMK) –diakoni

Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda julki isien kokemuksia isyydestä eron jälkeen. Aihetta lähestytään isien omien kertomusten perusteella. Samalla tutkimus valottaa sitä, mistä isät ovat saaneet tukea isyyttään ajatellen ja sitä, miten isät kokevat omat mahdollisuutensa tasa-arvoiseen vanhemmuuteen eron jälkeen.

Isien kertomuksia kerättiin vuoden 2011 aikana lähinnä Päijät-Hämeen alueella. Kaikkiaan haastattelut saatiin tehdyksi viiden miehen kanssa. Tutkimus on kvalitatiivinen ja tutkimusmenetelmänä käytetään narratiivista aineiston analyysia.

Aineistoa analysoidessa isien kertomat asiat luokiteltiin viiteen pääluokkaan. 1) Isyyden näyttäytyminen positiivisten kokemusten kautta, 2) Isyyden näyttäytyminen negatiivisten kokemusten kautta, 3) Lapsen suhde isään, 4) Isyys ja vanhempien välinen vuorovaikutus ja 5) Isyyden saama tuki. Kaikki tutkimukseen osallistuneet isät jakoivat lastensa huoltajuuden lasten äidin kanssa ja kaikki lapset asuivat äitinsä kanssa.

Miesten kertomuksissa tuli selkeästi esille se, että heidän mahdollisuutta olla isä omille lapsilleen eron jälkeen määrittää äidin mielipide ja tämän antamat mahdollisuudet isyyden toteuttamiselle.

Yhtenevää miesten kertomuksissa on se, että jokainen kertoo omassa kertomuksessaan asioita, joiden perusteella voidaan ajatella, että isät ovat joutuneet miettimään isyyttään muuttuneessa tilanteessa uudelleen. Poikkeuksetta tämä on johtanut vahventuneeseen haluun olla isä lapsilleen.

Avainsanat: isyys, perhe, avioero, narratiivisuus, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Järvinen, Jukka. Always a father to my children: - Stories about fatherhood during and after divorce told by fathers. 49p. Language: Finnish. Järvenpää, Spring 2012

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of this thesis was to bring out life stories about fatherhood during and after divorce told by fathers themselves. The subject has been approached by the stories told by fathers. The thesis will also expose where the fathers had got support for their fatherhood after divorce and how they have experienced their own possibilities for equal parenthood after divorce.

The stories were collected during the year 2011, mostly from Lahti area. I carried out interviews with five men. The thesis is qualitative and the material has been analysed by narrative analysis.

When analysing the material, I categorized it in five categories. 1) The positive experience of fatherhood, 2) The negative experience of fatherhood, 3) The relationship between the father and the child, 4) Fatherhood and the interaction between the parents and 5) The support for fatherhood. All the fathers who had been interviewed, shared the custody with the mothers and all the children lived with their mothers.

The stories told by the fathers clearly pointed out that the fathers' possibility to be a father for their own child was modified by the mother's opinion and will.

Congruent in the stories was that everyone was telling things in their own story, which pointed out that the fathers were thinking over their fatherhood in a new situation. This had been leading the fathers having a stronger will for being a father for their children.

Keywords: fatherhood, family, divorce, narrative, qualitative thesis

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 PERHE	7
2.1 Perheen määrittelyä	7
2.2 Perhemuodot	9
3 ISYYS	11
3.1 Vaikeasti määritettävä isyyden käsite	11
3.2 Monitasoinen isyys	12
3.3 Isän rooli perheessä	14
3.4 Uusi isyys	16
4 VANHEMPIEN AVO- JA AVIOEROT LAPSIPERHEISSÄ	19
4.1 Eroprosessi	19
4.2 Eroprosessi lasten kannalta	20
4.3 Ero perheen kriisinä	21
5 ISYYS ERON JÄLKEEN	23
5.1 Eronneen perhe	23
5.2 Etääntyvä isä	24
5.3 Isyyden tukeminen eron jälkeen	25
6 TUTKIMUSKYSYMYKSET, TUTKIMUKSEN METODISET PERUSTEET JA NARRATIIVISUUS	27
6.1 Tutkimuskysymykset ja kvalitatiivinen tutkimus	27
6.2 Narratiivinen analyysi ja narratiivit tutkimusaineistona	28
6.3 Narratiivisuus konstruktivistisena tutkimusotteena	29
6.4 Narratiivit tutkimusaineistona	30
6.5 Narratiivinen analyysi ja narratiivien analyysi	31
6.6 Miksi narratiivinen tutkimus?	31
7 AINEISTONKERUUMENETELMÄ, MATERIAALI JA ARVIOINTI	33
7.1 Haastattelut ja materiaalin arviointi	33
7.2 Tutkimuksen reliabiliteetista ja validiteetista	33
7.3 Tutkijan vaikutus aineiston valintaan	35
8 ISÄNÄ ERON JÄLKEEN	36

8.1 Isyyden näyttäytyminen positiivisina kokemuksina	36
8.2 Isyyden näyttäytyminen negatiivisten kokemusten kautta.....	37
8.3 Lapsen suhde isään.....	38
8.4 Isyys ja vanhempien väliset ongelmat.....	39
8.5 Isyyden saama tuki.....	40
9 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	42
LÄHTEET	47

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aihetta miettiessäni pohdin aihetta, joka parhaiten kehittäisi omaa ammatillisuuttani ja jossa oma kokemukseni pääsisi parhaiten esille. Isyys ja varsinkin eron jälkeinen isyys oli mielestäni tärkeä ja liian vähän tutkittu aihe. Kolmen opiskeluvuoden ja opinnäytetyöprosessin aikana eroisiin on kiinnitetty entistä enemmän huomiota. Tämän kevään lehtikirjoituksissa isät nähdään jo merkityksellisinä kasvattajina jopa ennaltaehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta.

Kolmenkymmenen vuoden aikana isyys on kokenut täydellisen muutoksen. Kun vielä 1980-luvulla perhe ilman isää ei ollut perhe ja 2010-luvulla pohditaan naisparin oikeutta keinohedelmöitykseen, voidaan puhua isyyden käsitteen täydellisestä muutoksesta. Isän roolin nopea muutos on aiheuttanut tilanteen, jossa monilla miehillä ei ole lainkaan käsitystä siitä, miten isänä tulisi olla.

Isyys on viime vuosikymmeninä kehittynyt moderniksi isyydeksi, jossa isä ottaa vastuuta perheestään ja sitoutuu siihen. Pyrkimys on tietoisesti monipuoliseen ja osallistuvaan isyyteen. Ajattelun lähtökohtana on ajatus siitä, että lapsi tarvitsee molempia vanhempiaan jo syntymästään lähtien. Tuolloin isä voi luoda yhtä läheisen suhteen lapseen kuin äitikin.

Suomessa joka vuosi noin 30 000 lasta kokee vanhempiensa avioeron. Joka vuosi yli 10 000 miestä pohtii isyyttään avioeron jälkeen. On siis täysin perusteltua ja jopa välttämätöntä löytää keinoja isien tukemiseen eron jälkeisen isyyden vahvistamisessa. Tasa-arvoisen erovanhemmuuden esteenä on usein perinteisen äidin kasvattajan roolin yliarvostaminen ja samalla vanhanaikainen isäkäsitys, joka ei anna tilaa uudentylaiselle isyydelle. Vanhemmuuteen ja sukupuolirooleihin liittyvien ennakkokäsitysten muuttamisen lisäksi tarvitaan erityisiä toimenpiteitä tasa-arvoisen erovanhemmuuden lisäämiseksi. Miestä (isää) huomioiva, mieserityinen työskentely, sosiaalityössä ei välttämättä vaadi tekijäksi miestä, vaan kyse on näköalan laajentamisesta. Isän tukeminen kasvattajana on parasta ennalta ehkäisevää lastensuojelutyötä. Lapsella on oikeus molempiin vanhempiinsa eron jälkeen, mutta onko isällä yksiselitteisesti oikeus lapsiinsa eron jälkeen?

2 PERHE

Perhekäsitykset ja perhemuodot ovat muuttuneet radikaalisti viimeisten vuosien aikana. Syynä tähän ovat avioerojen voimakas lisääntyminen ja samaa sukupuolta olevien parien mahdollisuus rekisteröidä parisuhteensa. Tulevaisuudessa perhemuotojen kirjo laajenee, mikäli samaa sukupuolta olevien parien oikeus esimerkiksi adoptioon sallitaan.

Työ perheiden hyväksi on tärkeä osa kirkon toimintaa. Kirkon tehtävä on olla ihmisten rinnalla etsimässä hyvän elämän edellytyksiä. Perheiden elämässä tapahtuneet muutokset haastavat kirkkoa arvioimaan omaa opetustaan. Tässä pohdinnassa tarvitaan herkkyyttä kuulla ihmisten kokemuksia ja toiveita. Kirkon arvot ja kokemus ovat tukemassa kirkon viranhaltijoita tässä pohdinnassa. (Piispojen puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta 2008, 6 -12.)

Koska perheistä on olemassa paljon erilaista tutkimustietoa, pyrin rajaamaan perhettä koskevan teorian opinnäytetyöni aiheeseen liittyväksi. Tarkastelen perhettä tässä teoriaosassa aikuisten ja lasten välisenä suhteena.

Riippumatta perheen muodosta on perheellä aina samat tehtävät. Taskinen (1994, 3.) luettelee perheen keskeisiksi tehtäviksi puolisojen välisen suhteen solmimisen, lasten saamisen ja puolisojen seksuaalisen suhteen, nimen ja aseman antamisen lapselle, lasten (ja muiden perheenjäsenten) perushoidon, lasten kasvatuksen, perheenjäsenten suojelun, tunne-elämän edistämisen perheenjäsenten kesken sekä palvelujen ja voimavarojen turvaamisen perheenjäsenille

2.1 Perheen määrittelyä

Perhe on määritelty perinteisesti ryhmäksi, jonka jäsenet liittyvät toisiinsa avo-/avioliiton tai syntymän kautta, mutta myös keinosiemennyksen tai adoption kautta. Perheen erottaa muista sosiaaliryhmistä tunteenomaiset, sosiaaliset ja juridiset siteet jäsenten välillä. (Taskinen 1994, 3.)

Omassa kannanotossaan piispat määrittelevät perheen olevan paikka, jossa ihminen voi kasvaa keskinäisessä yhteydessä ja rakkaudessa. Rakkauden saamisen kokemuksesta kasvaa kyky rakastaa toisia. (Piispojen puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta 2008, 35.)

Perhepsykologiassa on yleistä, että perhettä tarkastellaan systeeminä. Mikrotasolla perhe käsittää perheenjäsenet yksilöinä. Perheenjäsenten vuorovaikutuksesta syntyvät alasysteemit eli vanhempien välinen parisuhde, vanhemman ja lapsen välinen suhde sekä sisarusuhde. Siinä otetaan keskeisesti huomioon vuorovaikutussuhteiden suunta, hierarkkisuus ja laatu. Mikrotasolla ollaan kiinnostuneita siitä, miten perhe systeeminä kehittyy ja muuttuu ajan myötä. (Rönkä & Kinnunen 2002, 6.)

Perhesuhteet ovat ainutlaatuisia ihmissuhteita, koska ne perustuvat usein sukulaisuuteen tai laillisiin sopimuksiin. Lisäksi niitä säätelevät yhteisön normit. Perheissä onkin paljon rutiininomaisia, totuttuja tapoja ja perheen omia käytäntöjä. Perhesuhteet poikkeavat myös muista suhteista sillä, että ne ovat yleensä pitkäkestoisia. (Rönkä & Kinnunen 2002, 6-7.)

Perhe -käsitteeseen liittyy monia rasitteita. Yksi rasite on paikallaan pysyvä rakenneajattelu: perhe käsitetään heteroseksuaaliseksi ydinperheeksi, johon yhteiskunnan muuttumisen ajatellaan vaikuttavan. Voidaan ajatella, että perheen käsite yksikössä ei kerro sitä moninaisuutta, jota perheissä todellisuudessa on. (Forsberg 2003, 10 -11.)

Avioeron kokeneen lapsen perheen määrittely voi joskus olla toisenlainen kuin yhteiskunnan tai viranomaisen määrittelemä. Lapsen näkemystä omasta perheestä tulisi kunnioittaa. Vaikka lapsen isä asuisi muualla, voi lapsi kokea, että isä kuuluu läheisesti hänen perheeseensä ja elämäänsä. Lastensuojelullisissa tilanteissa asiantuntijat joutuvat kasvokkain hyvin moninaisten perhesuhteiden kanssa. Siksi tietoisuus eri perhemuodoista ja kulttuuris-yhteiskunnallisista taustoista on tärkeää sosiaalityössä. (Ritala-Koskinen 2001, 10.)

2.2 Perhemuodot

Ydinperhe on länsimaissa yleisin perhemuoto. Se on kahden avioliitossa olevan aikuisen ja heidän lastensa perhemuoto. (Taskinen 1994, 5.) Kaksivanhempaiset perheet syntyvät, kun vanhemmat eivät ole naimisissa keskenään, mutta heillä on yhteisiä lapsia. (Huttunen 2001, 52.)

Yksinhuoltajuus on yleistynyt koko maailmassa, tosin eri syistä. Länsimaissa yksinhuoltajuuden yleisin syy on avioero, mutta on maita, joissa yksinhuoltajat ovat sotaleskiä. Isyyttä voidaan tarkastella monelta eri tasolta. (Taskinen 1994, 3 -4.) Huttunen (2001, 52.) kirjoittaa, että yksivanhempaiset perheet muodostuvat äidistä ja lapsesta tai lapsista. Tilastokeskuksen (tilastokeskus i.a.) mukaan yhden vanhemman perheitä vuonna 2010 oli 117 782, joista isä ja lapsi-perheiden osuus oli 15 836 eli 13,4 %. Yksinhuoltajuus ei siis ole enää kulttuurisesti poikkeava ilmiö. Siitä on tullut hyväksyttävä tapa elää ja olla perhe. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että tilastossa ei eritellä yhteishuoltajuutta. Yksinhuoltajuus onkin epämääräinen termi, joka voi tarkoittaa lapsen virallisesta huollosta tehtyä ratkaisua tai yleisemmässä merkityksessä lapsen jokapäiväisestä hoidosta vastuuta kantavaa vanhempaa.

Uusperheet muodostuvat, kun solmitaan uudelleen avo- tai avioliitto ja kun edellisestä liitosta on lapsia. Huttunen (2001, 55.) määrittelee uusperheen tarkoittamalla kaksivanhempaisia perheitä, joissa kaikki lapset eivät ole vanhempien yhteisiä, vaan ainakin osa lapsista on tullut toisen vanhemman kautta perheeseen. Jaakkola ja Sääntti (2000, 6.) toteavatkin, että oleellisena erona perinteiseen ydinperhemalliin uusperheessä joko miehellä, naisella tai molemmilla on jo oma varhaisempi ydinperhemenneisyytensä. Näin ollen ”vanhat perheet” elävät jollain tapaa uusperheissä. Uusperheen elämässä vanha perhe tulee vastaan esimerkiksi muualla elävien lasten elatusvelvollisuutena, tapaamisina ja ehkä yhteishuoltona.

Huttunen (2001, 52.) on ottanut perhemuotoihin mukaan tapaajavanhemman/ etävanhemman perheen, jossa perheen aikuinen tapaa muualla asuvia lapsia. Näissä tapauksissa vanhemmalla on yhteishuoltajuus tai elatusvelvollisuus lapsiinsa.

Uusimpana perhemuotona perheiden kirjoon on syntynyt samaa sukupuolta olevien parien liitot. Yhteiskunnallinen keskustelu aiheesta on ollut vilkasta. Keskustelussa on pohdittu näiden perheiden oikeutta tasa-arvoiseen kohteluun perheenä. Keskusteluun on nostettu niin pariskuntien oikeus adoptioon kuin naisparien oikeus keinohedelmöitykseen. Sinkkonen (2003, 261.) toteaa, että perhe ei ennen ollut perhe ilman isää, mutta nykyään perhemuodot ovat sekä käsitteeltään että muodoltaan oman näköisiä.

Kirkossa samaa sukupuolta olevien parien liitot ovat herättäneet voimakasta keskustelua. Kirkko on opetuksessaan halunnut puolustaa avioliiton ja perheen erityisasemaa. Tästä johtuen kirkossa suhtaudutaan pidättyvästi yhden miehen ja yhden naisen avioliitosta poikkeavien suhteiden siunaamiseen. (Piispojen puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta 2008, 60.)

Kirkon ihanne juridisesti solmitusta avioliitosta perustuu erityisesti lasten ja puolisoitten saamaan turvaan myös kriisien sattuessa kohdalle. Toki piispatkin myöntävät, että samalla tavoin avoliitossa voidaan osoittaa palvelevaa rakkautta. Tunneulottuvuudella voi avoliitossa olla jopa korostuneempi merkitys kuin avioliitossa. Tästä johtuen avoliitto on haasteellinen elämänmuoto. (Piispojen puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta 2008, 52 -53.)

3 ISYYS

3.1 Vaikeasti määritettävä isyyden käsite

Syvemmin pohtien isyys ei ole käsitteenä eikä ilmiönä yksiselitteinen. Nopea yhteiskunnallinen muutos ja perhe-käsitteen muuttuminen pakottavat meitä määrittämään isä-käsitteen uudelleen. ”Kuka tai mikä on isä” kuuluu tämän hetken relevantti ja haasteellinen kysymys. ”Voiko lapsella olla kaksi isää?”, voidaan kysyä uusperheessä. Tai miten isyys määritellään samaa sukupuolta olevien vanhempien perheessä?

Isyyden käsitettä on vaikea määrittää myös siksi, että psykologia, kasvatustiede, sosiologia ja sosiaalipolitiikka tarkastelevat isyyttä selvästi eri näkökulmista. Brittiläinen psykiatri John Bowlby korosti lapsen ja äidin suhdetta varhaislapsuudessa lähes harmonisena. (Sinkkonen & Kalland 2001, 7.) Tästä teoriasta johtuen on isän merkitystä lapselle usein vähätelty. Kuitenkin Sinkkonen & Kalland ovat tutkimuksissaan huomanneet, että vauvaikäiset osoittavat yhtä lailla hoidon tarvetta isälleen kuin äidilleen. (Sinkkonen & Kalland 2001, 32 -34.)

Isä-sanana voimakkain ja vallitsevin miellelyhtymä liittyy miehen ja lapsen väliseen biologiseen yhteyteen: Isä on lapsen siittäjä. ”Tällaista isä-sanana käyttöä ei näytä haittaavan se, että puhujalla ei yleensä ole näyttöä siitä, onko lapsi todella saanut alkunsa juuri kyseisen miehen sukusoluista.”, toteaa Huttunen. Biologisesti painottunut isä-termin käyttökin siis perustuu miehen ja lapsen sosiaalisesti havainnoitavalla suhteella tai miehen ja lapsen äidin välisellä suhteella. Biologinen isyys on helpoiten määriteltävissä. Sen sijaan kaikki muut sosiaaliset isyys tulkinnat ovat huomattavasti hatarampia. (Huttunen 2001, 57 -58.)

Isä-sanana uudelleenjärjestelyä vaikeuttaa se, että jokaisella on mielessään omanlainen käsitekartta, josta haluaa pitää kiinni. Isä voi olla arvonimi, joka käytöstä sekä lapset, että isä haluavat pitää kiinni. Monille miehille isyys muodostuu osaksi pysyvää identiteettiä, jolloin isä-sanana määrittely voi olla loukkaavaa. (Huttunen 2001, 58.)

3.2 Monitasoinen isyys

Isyyttä voidaan tarkastella monelta eri tasolta. Jouko Huttunen jakaa isyyden kolmeen tasoon: kulttuuriseen, yhteiskunnalliseen ja perheiden isyyteen. (Huttunen 1999, 169 - 177.)

Kulttuurinen isyys on isyyden abstraktein taso, johon liittyvät stereotypiat, uskomukset, asenteet ja ennakkoluulot. Kulttuurinen isyys kuvaa yhtäältä kullakin hetkellä vallitsevaa isyyden muotoa, toisaalta siitä poikkeavia isyyksiä. **Yhteiskunnallinen isyys** tarkoittaa sellaisia isyydestä vallitsevia käsityksiä, jotka ohjaavat yhteiskunnallisia ratkaisuja, kuten perhe- tai työelämäpolitiikkaa.

Perheiden isyys on taas niin sanottua ruohonjuuritason isyyttä. Se kattaa äitien ja isien ajatukset ja käsitykset isyydestä sekä sen tavan, millä mies toteuttaa isyyttä. Jokainen isä toteuttaa omaa isyyttään omalla tavallaan riippumatta kulttuurisen isyyden käsityksestä siitä, mikä on normaali isyys tai yhteiskunnallisen isyyden normeista ja reunaehdoista. (Huttunen 1999, 169 -177.)

Perhemuotojen muuttuessa entistä monipuolisemmiksi, on myös isyyden muodot muuttuneet entistä monipuolisemmiksi. Huttunen (2001, 58 -67.) tarkastelee isyyttä neljästä näkökulmasta: biologinen, juridinen, sosiaalinen ja psykologinen isyys. Nämä isyyden muodot kuvaavat tasoja, joilla mies toteuttaa isyyttään.

Biologisella isyydellä tarkoitetaan miehen ja lapsen välillä olevaa biologista suhdetta: Lapsi on saanut alkunsa tämän miehen sukusoluista. Biologinen isä on aina lapselle merkityksellinen isä, sillä lapsi saa puolet geneettisestä perimästään häneltä. Näin ollen biologinen isä on lapselleen aina läsnä. Biologiselle isälle tieto siitä, että hänen geeninsä jatkavat elämää voi olla erittäin merkityksellinen, vaikkei hän koskaan tapaisi lastaan. Kuitenkin pelkkä biologinen isyys on pieni osa isä-sanankokonaismerkityksessä. ”Sitä paitsi, jos miehen isyys jää siittämiseksi, hänessä tuskin herää minkäänlaisia isätuntoja myöhemminkään”, toteaa Huttunen (2001, 58 -60.)

Biologisella isyydellä on merkitystä myös juridisen isyyden määrittelyssä. Biologinen isyys määrittää lapsen perimisoikeuden. Toisaalta isän oikeus biologiseen lapseen on ongelmallinen keinohedelmöityksen yhteydessä, tai kun mies siittää lapsen avioliitossa

olevan naisen kanssa. (Huttunen 2001, 58 -60). Sinkkonen (1998, 20.) toteaa hiukan kyynisesti biologisen isyyden usein merkitsevän vain elatusmaksujen maksamista.

Juridinen isyys liittyy kysymykseen siitä, kenellä on oikeuksia ja velvollisuuksia lapseen lain edessä. Juridisesti isäksi voi tulla kolmella tavalla: avioliiton isyysolettaman, isyyden tunnustamisen tai vahvistamisen sekä adoption nojalla. Avioliiton isyysoletta- ma tarkoittaa sitä, että avioliitossa syntyneen lapsen juridisena isänä pidetään äidin aviomiestä. Avioliiton ulkopuolella biologinen isä saa juridiset isän oikeudet tunnusta- malla isyytensä lastenvalvojan vastaanotolla. Isyyden vahvistaa tällöin käräjäoikeus. Isyyden vahvistaminen tapahtuu oikeusteitse silloin, kun mies ei vapaaehtoisesti tunnus- ta isyyttä. Adoptiossa vahvistetaan tuomioistuimen päätöksellä vanhemman ja lapsen suhde. Päätöksen jälkeen lapsi kuuluu ottovanhempien sukuun ja sukulaisuussuhde bio- logisiin vanhempiin katkeaa. (Huttunen 2001, 60 -62.)

Sosiaalisella isyydellä tarkoitetaan lapsen kanssa asumista, arjen jakamista hänen kans- saan sekä hoivan, huolenpidon ja ajan antamista hänelle. Sosiaalseen isyyteen kuuluu myös julkinen esiintyminen lapsen kanssa erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, joissa miehen isyys saa muiden hyväksynnän ja ulkopuoliset tottuvat pitämään miestä lapsen isänä, vaikkei biologisesti näin olisikaan. Avioerojen ja uusperheiden määrän kasvaessa kasvaa myös sellaisten miesten määrä, joita voidaan pitää sosiaalisina isinä. (Huttunen 2001, 62 -63.) Näistä miehistä, usein äidin uusista puolisoista voidaan käyttää nimitystä isäpuoli, joka onkin mielestäni varsin kuvaava. Oman kokemukseni perusteella, joka saa tukea myös Huttusen ajattelusta, tällaisella ”puolikkaalla isällä” on sosiaalisen isän rooli (kenties myös psykologinen), mutta se ottaa huomioon lapsen oikeuden omaan biologi- seen isäänsä ”kokonaisena isänä” ja parhaimmillaan rikastuttaa lapsen elämää kahden isän osallistuessa lapsen elämään. Ongelmana voi olla, että isäpuolella ei välttämättä ole lapsen mielessä isän oikeuksia kasvattajana. (Huttunen 2001, 67)

Sosiaalisen isän tarve niissä perheissä, missä biologinen isä ei osallistu lapsensa elä- mään, on suurempi. Kahden isän roolien sovittelu ei aina ole ongelmatonta. Jos biologi- nen isä osallistuu paljon lapsensa elämään, hän saattaa vaikeuttaa joko tahtomattaan tai tahallaan sosiaalisen isän asemaan uusperheessä. Myös sosiaalisen isän asenne lapsi- puolta kohtaan vaikuttaa sosiaalisen isän ja lapsen suhteeseen. Jos biologisella äidillä ja uudella miehellä on romanttinen suhde, voi mies olla haluton omaksumaan sosiaalisen

isän roolia, varsinkin jos biologinen isä osallistuu paljon lapsen elämään. Sosiaalinen isä voi antaa hyvin tärkeän miehen mallin lapsille. (Kajoniemi 2007, 6.)

Sosiaalinen isyys tai vanhemmuus ei aina ole perheissä tavoiteltua. Raittila ja Sutinen (2008, 13.) viittaavat tutkimuksiin, joiden mukaan uusperheiden aikuiset ovat ilmaisseet haluttomuutensa ruveta isiksi ja äideiksi lapsipuolilleen. ”Perheen toisen aikuisen rooli näyttää sopivan heille paremmin”, toteavat Raittila ja Sutinen.

Psykologinen isyys on käsitteistä vaikeimmin määriteltävissä. Sillä tarkoitetaan isäsuhteen tunnepohjaista, kiintymykseen perustuvaa puolta. Psykologinen isyys määrittyy ensisijaisesti lapsen kautta: Ketä lapsi pitää isänään, keneen hän on kiintynyt, keneen hän turvaa ja kenellä on hänen kasvatukseensa liittyvää arvovaltaa. Miehen kannalta psykologisen isyyden tunnistaa silloin, kun lapsella on miehelle tunnepitoisia merkityksiä, jotka herättävät hänessä halun hoivata, suojella, auttaa, tukea henkisesti, olla läsnä ja viettää aikaa yhdessä. Psykologiset kiintymisteoriat tukevat käsitystä siitä, että psykologinen äitiys syntyy luonnostaan lapsen odotuksen, synnytyksen, imetyksen ja varhais-hoidon myötä. Voidaan siis päätellä, että psykologinen isyys syntyy luonnostaan, kun isä on läsnä erilaisissa varhaishoitotilanteissa heti lapsen syntymän jälkeen. (Huttunen 2001, 64 -65.)

3.3 Isän rooli perheessä

Huttusen mukaan perinteisesti isyyttä on tutkittu psykologisessa perhetutkimuksessa ydinperheen kontekstissa, jolloin eriytyneet isän ja äidin roolit ovat tulleet mukaan tutkimukseen itsestään selvyytensä. Tämä on ymmärrettävää, sillä tällaisella roolijaolla on hallitseva asema kaksivanhempaisissa perheissä. Hän viittaa Deborah Luptonin ja Lesley Barclayn katsaukseen isyyttä koskevasta keskustelusta, jossa todetaan, että ”viileän objektiivisena pidetty tieteellinen tieto isyydestä on täynnä normalisoivia ja moralisoivia lähtökohtaoletuksia”. (Huttunen 2001, 75 -76.)

Varsinkin vanhemmat psykoanalyttikot korostavat äidin ja lapsen suhteen merkitystä peruslaatuisena lapsen psykologiselle kehitykselle ja hänen kyvyllään luoda suhteita toisiin ihmisiin. ”Äiti-lapsi-suhteen merkitys ei rajoitu lapsen ensimmäiseen vuoteen. Se

on myöhemmän persoonallisuuden kehityksen kulmakivi.”, toteaa Erna Furman (1998: 23.) Tämän suunnan uranuurtajana on maailmanlaajuisuutta saavuttanut John Bowlby, jonka näkemyksen mukaan isä edustaa äitiin nähden eriaikaista ja lähtökohdiltaan erilaista vanhemmuutta. (Huttunen 2001, 76.) Samaa ajattelua jakaa lapsipsykoanalyytikko Erna Furman vielä 1990 -luvulla. ”Lapsen ensimmäisten viikkojen ja kuukausien aikana Isän rooli ja merkitys eivät perustu hänen suoraan kanssa käymiseen lapsen kanssa, vaan isän kykyyn suhtautua äiti-lapsi-yksikköön kokonaisuutena.”, toteaa Furman (1998, 30.) Huttusen (2001, 76.) mukaan Furmanin ajattelu vanhemmuuden eriaikaisuudesta tarkoittaa, että ”aina vuoden ikään asti isän tulee kunnioittaa äidin ja lapsen symbioottista suhdetta ja jättäytyä sivummalle, enimmillään äidin tukihenkilöksi ja apulaiseksi”

Vaikka psykoanalyttinen ajattelu osoittaa isälle myöhemmin merkittäviä tehtäviä, jää isä tässä ajattelutavassa ”toissijaiseksi vanhemmaksi, joka harvoin pystyy lapsen varttuessa kuroma umpeen varhaisvaiheen jättämää tunnesuhde- ja kiintymisaukkoa.” toteaa Huttunen. (2001, 76.)

Isän asemaa perheessä ja isän oikeutta tasa-arvoiseen vanhemmuuteen rajoittaa siis paljolti vanhanaikaisiin rooleihin tuijottaminen, erityisesti äidin aseman korostaminen ensisijaisena vanhempana. Sevón & Huttunen (2002, 93 -95) pohtivat vastuun jakamista lasten hoidosta äidin ja isän välillä. Äidin rakkautta ja vastuuta perustellaan sillä, että vanhemmuus on pohjimmiltaan biologista, äidin vaistoihin perustuvaa. Vastuullisuus on ikään kuin rakennettu äitiyden käsitteen sisään. Sevón ja Huttunen (2002, 93 -95) ehdottavat äitiyden kaikki voivaisuuden kuvitelmasta luopumista ja näkevät isän aktiivisen roolin tukevan äidin ja lapsen hyvinvointia jo odotusaikana.

Isien mahdollisuuden varhaiseen vanhemmuuteen ovat huomanneet myös Sinkkonen ja Kalland. Tutkimuksissaan he huomanneet, että vauvaikäiset osoittavat yhtä lailla hoidon tarvetta isälleen kuin äidilleen. (Sinkkonen & Kalland 2001, 32 -34.)

Keskusteltaessa rooleista perheissä on alettu enenevässä määrin alettu puhua jaetusta vanhemmuudesta. Puhe jaetusta vanhemmuudesta on paljolti isyystutkimuksen tulosta. Keskusteluissa isät ovat korostetusti esillä, kun taas äidit ovat jääneet sivummalle. Jaetun vanhemmuuden lähtökohtina ovat olleet sekä sukupuolten välisen tasa-arvon edis-

täminen perhe-elämässä että jakamattoman äidin hoivan kritiikki. Jaettua vanhemmuutta on markkinoitu miehille mahdollisuutena ja oikeutena tasa-arvoiseen vanhemmuuteen. Kuitenkin samalla tulisi keskustella miehen velvollisuudesta ja vastuusta huolehtia ja hoitaa lastaan sekä naisen oikeudesta äidiksi tullessaan säilyttää muutakin elämää kuin lapsen ja kodinhoitaminen. Odottavat äidit ovat myös tutkimusten mukaan kokeneet tärkeäksi sen, että heidän miehensä olisi kumppanina niin vanhemmuuteen valmentautumisessa, vauvan hoidossa kuin kotitöiden tekemisessäkin. (Sevon & Huttunen 2002, 94)

3.4 Uusi isyys

Perinteisen ”Leiväntuoja” -isyyden rinnalle on syntynyt uudenlaista isyyden mallia. Isyydestä on tullut kulttuurisesti monipuolisempaa ja joustavampaa kuin ennen, vaikka ristiriitoja vanhan ja uuden isyyden välillä ilmeneekin. (Huttunen 1999, 178.) Isän roolin nopea muutos on aiheuttanut tilanteen, jossa monilla miehillä ei ole lainkaan käsitystä siitä, miten isänä tulisi olla. Omalta isältä saatu malli ei enää ole toimiva tässä ajassa. Tällaisessa isyyden murrosvaiheessa tarvittaisiin kaikki miesryhmät kattavaa ja laaja-alaista isyyskeskustelua. (Huttunen 2001, 149.)

Entiset isyyden mallit perustuivat vahvasti maskuliiniseen traditioon, joka ei ole tarjonnut tai edes sallinut miehelle hoivaavaa vanhemmuutta. Huttunen (1999, 179) kuvailee perinteistä isyyden muotoa, joka vallitsi 1960 – luvulle asti mallina, jossa isä toimi perheenpäänä ja leiväntuojana. Hän asetti rajat ja toimi kurin pitäjänä. Poissaolevanakin isä oli läsnä perheessä ”Odotahan, kun isä kuulee” – tyyppisten kommenttien muodossa.

1970 – luvun lopun uudistukset, kuten 1975 hyväksytty isyyslaki ja 1978 saatu isyyslo-maoikeus, avasivat mahdollisuuden isyyden muutokselle. Kuitenkaan uudistuksilla ei yhteiskunnan kannalta asetettu odotusta mitään tiettyä isätyyppiä kohtaan, vaan isyys ymmärrettiin henkilökohtaisena ominaisuutena, jota kukin isä voi muokata omanlaisekseen. (Huttunen 1999, 172 -173).

1980 – luvulla isiin ja isyyteen kiinnitettiin erityistä huomiota. Hoivaava isä ei enää ollut teoreettinen kuvitelma, vaan todellinen mahdollisuus, joskin isän roolin vahvistu-

minen liittyi voimakkaasti keskusteluun naisen asemasta yhteiskunnassa. Tasa-arvon nimissä miehiä kehoitettiin kantamaan oma vastuunsa niin lasten kasvatuksesta kuin kotitöistäkin. Samaan aikaan kiinnitettiin huomiota miehiin, jotka eivät asuneet lastensa kanssa. Heidän isyyttään pyrittiin tukemaan, syyllistämistä varoen. Sosiaalietuksiakin muokattiin äidille kohdistetuista sukupuolineutraaleiksi (Vuori 2004, 47.)

Kuitenkin kritiikkiä voi perustellusti esittää. Suomessa yhteiskunnan lapsiperheille tarjottu tuki on kuitenkin ollut konservatiivista ja perinteistä äidin asemaa korostavaa. Miesten houkuttelu omaan isyyteensä on ollut paljolti vain puhetta, joka on turhaan syyllistänyt miehiä, koska monet tosiasiat ovat yhä ristiriitaisia mietittäessä asiaa osallistuvan isyyden näkökulmasta. (Isätoimikunnan mietintö 1999, 2 -3.)

Väestöliiton perhebarometrissa vuonna 2006 tutkittiin isien kokemuksia ja ajatuksia isyydestä. Kun isiltä kysyttiin olivatko he moderneja isiä vai perinteisiä leiväntuoja isiä, oli heidän haikea mieltää paikkaansa. Toisaalta he kokivat olevansa tasa-arvoisesti vaimojensa kanssa lapsia hoitavia isiä, mutta myös taloudellisen pakon edessä usein myös perheen leiväntuoja. Auktoriteettejakin isät toivoivat olevansa, mutta tasa-arvoisemmin kuin aikaisemmat sukupolvet. (Paajanen 2006, 49.) Samansuuntaiseen tulokseen tuli kanadalainen perhetutkija Kerry Jim Daly tutkiessaan amerikkalaisten miesten ajatuksia isyydestä. Tutkimuksen mukaa miesten oli vaikea eritellä tiettyä henkilöä, joka olisi vaikuttanut heidän tapaansa olla isä. Useimmat miehet korostivat piirteitä, joissa he erosivat tai halusivat erota isistään. Miehet viittasivat omiin isiinsä negatiivisessa sävyssä. Isien antama malli isyydestä oli merkittävä, mutta se ei täyttänyt nykypäivän isyydelle asetettuja vaatimuksia. (Daly 1995, 28 -30.) Suomalaisille isille oma isä on tärkein isyyden malli (Paajanen 2006, 54.)

Dalyn (1995, 35 -36.) mukaan isät yhdistelevät lähipiirin isien isyyden toteuttamistapoja luodessaan omaa tapaansa olla isä. Hän vertaa toimintatapaa tiedostavaan kuluttajaan, joka tarkistelee hyllystä löytyviä tuotteita ja valitsee niistä itselleen sopivimmat. Tämä tarkoittaa sitä, että vertaiset isät ovat tärkeämpi samaistumisen kohde kuin edellisen sukupolven isät. Dalyn tutkimuksessa ilmeni myös isien yleinen käsitys siitä, että isyyttä luodaan tekemällä, ei puhumalla.

Isyys on siis viime aikoina kehittynyt moderniksi isyydeksi, jossa isä ottaa vastuuta perheestään ja sitoutuu siihen. Pyrkimys on tietoisesti monipuoliseen ja osallistuvaan isyyteen. Ajattelun lähtökohtana on ajatus siitä, että lapsi tarvitsee molempia vanhempiaan jo syntymästään lähtien. Tuolloin isä voi luoda yhtä läheisen suhteen lapseen kuin äiti-kin. Isyyteen sitoutuminen on tärkeää myös miehen aikuistumiselle ja hänen myöhemmälle hyvinvoinnilleen. (Huttunen 1994, 56 -58.) Uudelle isälle isyys ei ole vain rooli, vaan se on olennainen osa identiteettiä, johon kuuluu miehenä oleminen ja oman maskuliinisuuden löytäminen. (Isätoimikunnan mietintö 1999, luku 7.)

Huttunen (1994, 57 -58.) viittaa uudesta isyydestä mies- ja isätutkimuksessa käytettyyn new father -käsitteeseen, jolla tarkoitetaan täysmääräiseen isyyteen pyrkivää miestä. Käsite voidaan nähdä isyyttä laajempänä modernina miesnäkökulmana. Tästä näkökulmasta tarkastellaan miehen tekemiä ratkaisuja isyytensä eteen. Esimerkiksi New father -mies haluaa panostaa isä-lapsisuhteeseen jäämällä isyyslomalle. Hän on sitoutunut vanhemmuuteen yhtä paljon kuin äitikin. Hänellä on kodin ja lasten hoitoon tarvittavat taidot ja hän on aidosti kiinnostunut lapsistaan. Elämä on aidosti perhekeskeistä ja isyyden mittarina voidaan pitää isän kykyä iloita lapsensa kanssa olemisesta.

Uusi isyys edellyttää myös uutta näkemystä äitiyteen, ylipäättään uutta vanhemmuus ajattelua. Huttunen (1994, 59.) viittaa amerikkalaisen perhetutkija Joseph H. Pleckin ajatukseen siitä, että ”niin kauan kun keskustellaan vain siitä, miten isät saataisiin enemmän osallistumaan ja auttamaan äitejä, ovat kaikki yksimielisiä asian kannatettavuudesta. Mutta jos isä halutaan tuoda lapsen varhaisvaiheeseen todella äidin veroisena vanhempänä, kohdataan monenlaista asenteellista vastarintaa niin tutkijoiden kuin tavallisten vanhempienkin keskuudessa.” ”Pohjimmiltaan kysymys ei ole pelkästään asenteiden vaan minäkuvan muuttamisesta: kuinka paljon oma identiteetti miehenä tai naisena sietää muutoksia, jotka pakottavat syvällisiin uudelleen arviointeihin”, toteaa Huttunen (Huttunen 1994, 60.)

4 VANHEMPIEN AVO- JA AVIOEROT LAPSIPERHEISSÄ

Avioerot ovat yleistyneet Suomessa 1900- luvun puolivälistä lähtien. Neljäsosa 1950–1990-luvuilla solmituista avioliitoista on päätynt eroon. Mikäli suunta jatkuu entisellään, puolet 1990-luvulla solmituista avioliitoista päätyy avioeroon. Eroon saatetaan päätyä vähitellen etääntymällä, mutta se voi olla myös koko elämää koskettava käännekohta tai jopa katastrofi. (Rönkkö & Rytönen 2010,217.) Vanhempien ero on kuitenkin aina lapselle suuri riski, hänen kehityksensä ja hyvinvointinsa saattaa vaarantua merkittävästikin. (Koskela 2008, 3, 5.)

4.1 Eroprosessi

Ero on prosessi, joka sisältää useita eri vaiheita ja tasoja. Näitä ovat esimerkiksi fyysinen, seksuaalinen, tunne-, vanhemmuuden rooli- ja sosiaalinen sekä taloudellinen ja juridinen taso. Henkisellä erolla tarkoitetaan oman identiteetin kokoamista ja rakentamista. Sosiaaliseen eroon kuuluvia asioita ovat kaikki ne asiat ja päätökset, jotka liittyvät pariskunnan lähipiirille, erityisesti lapsille ja sukulaisille erosta kertomiseen. Sosiaaliseen eroon voi liittyä myös se, että pariskunnan lähipiiri jakautuu eri puoliin. Taloudelliseen eroon mennään usein vähitellen ja sen mukana puoliset joutuvat päättämään yhteisen omaisuuden, velkojen ja tulojen jaosta sekä opettelemaan suunnittelemaan taloutensa uudelleen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 218 -219.)

Eroa edeltää esivaihe, jolloin toinen tai molemmat puolisoista alkavat tiedostaa parisuhteen murenemisen. Tällöin paineet sekä ristiriidat lisääntyvät ja puoliset alkavat irtautua emotionaalisesti toisistaan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 218.) Esivaiheeseen saattaa sisältyä tunteiden voimakasta vaihtelua, välillä eroa suunnitellaan ja välillä taas lähennetään uudelleen. Joskus eropäätöksen pitkittyminen on lapselle haitallisempaa kuin itse ero. Henkisen tai psyykkisen eron tekeminen tai työstäminen voi kestää useitakin vuosia, yleensä yhdestä kolmeen vuoteen. Vanhempien uusi elämäntyyli ja lasten elämän päivittäiset rutiinit eron jälkeen tasoittuvat yleensä vähitellen. Jokaisella eroprosessin työstimiseen menee kuitenkin oma yksilöllinen aikansa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 219.)

4.2 Eroprosessi lasten kannalta

Avio- tai avoero ei ole vain vanhempien kriisi, sillä lapset joutuvat ihan samalla tavalla kokemaan eron paineet ja saattavat ottaa monesti vielä eron syynkin harteilleen. Lapsen mahdollisuudet käsitellä eron aiheuttamaa ahdistusta ovat rajalliset. Lasta ei helpota ainakaan eron alkuvaiheessa, vaikka hänen lähipiiristään löytyisi vanhempinsa eron kokeneita lapsia. Hän murehtii vain sitä, mitä hänelle itselleen tai hänen perheelleen tapahtuu. Lapsi tarvitseekin tässä vaiheessa runsaasti tukea ja suojelua. (Arajärvi 1999, 84.) Kaikkien osapuolien, etenkin lasten kannalta, on tärkeää pyrkiä erottamaan mahdollisimman paljon emotionaalinen eli tunteet, käytännöllinen eli huoltajuus, tapaamiset ja talous sekä juridinen avioero toisistaan (Rönkkö & Rytönen 2010, 220.).

Tutkijat ovat harvinaisen yksimielisiä siitä, että itse erolla ei ole lapsen kannalta niin suurta merkitystä kuin sillä, millä tavoin vanhemmat eronsa hoitavat ja miten he rakentavat yhteistyönsä eron jälkeen. Myöskään huoltajuuden muodoilla ei itsessään ole niin suurta merkitystä, sillä lapsen kannalta katsottuna kummankaan vanhemman yksilöllinen suhde lapseen ei korvaa vanhempien hyvää yhteistyötä eli sitä, miten vanhemmat kykenevät tekemään lapsia koskevia päätöksiä ja tukemaan vanhemmuudessa toisiaan. Ylivoimaisesti merkittävin lapsen selviytymiseen vaikuttava tekijä liittyykin vanhempien ja heidän väliseen suhteeseensa. (Sinkkonen 2005, 128; Koskela 2008, 10; Taskinen 2005, 147.). Oleellista eroauttamisessa on keskittyä tukemaan sekä vanhempia että lapsia eron aiheuttamassa kriisissä sekä etsiä keinoja joiden avulla he selviävät eteenpäin. Lapsen kannalta on suotuisaa, että hän säilyttää yhteyden eron jälkeen molempiin vanhempiin. (Rönkkö & Rytönen 2010, 220.)

Lapsi on luonnostaan hyvin lojaali vanhemmilleen. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että vanhemmat eivät repisi lastaan eri suuntiin tai omalle puolelleen, sillä lojaliteettiristiriita on lapselle hyvin raskas taakka. Lapsen toive on, etteivät vanhemmat riitelisi jatkuvasti. Lasta on suojattava joutumasta vanhempien lähettilääksi tai heidän ristiriitojensa välikapaleeksi. Vanhemmat voivat sopia, että eivät mustamaalaa toisiaan eivätkä panettele toisiaan lapsen kuullen. On myös hyvä kertoa lapselle positiivisia puolia toisesta vanhemmasta. Näiden lisäksi vanhempien on tärkeää kertoa rakastavansa lasta edelleen. Erittäin tärkeää on pitää lapselle annetut lupaukset. Lapsen voi olla vaikeaa myöntää

avioeron todellisuutta ja eron hyväksyminen voikin viedä häneltä kauan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 223.)

4.3 Ero perheen kriisinä

Ero on perheen kriisi, joka koskettaa jokaista perheen jäsentä jollain tapaa. Se on usein myös ensimmäinen kriisi, jonka aikuinen tai lapsi elämässään kohtaa (Koskela 2008, 14.). Kriisit ovat kaikki yksilöllisiä, mutta niissä on erotettavissa neljä vaihetta: sokkivaihe, toimintavaihe, korjaamisvaihe sekä uudelleen suuntautumisen vaihe. On yksilöllistä, kuinka kauan vaiheet kestävät, eivätkä ne välttämättä tapahdu kaikilla samassa järjestyksessä. Jokainen ero on erilainen, mutta ero ei koskaan tarkoita sitä, että vanhemmuus päättyisi. (Koskela 2008, 6, 14.)

Eron jälkeen koko perhe on muutostilanteessa, kaikki harjoittelevat erilaista elämää. Jos ero on vielä voimakkaasti kriisiytynyt, se verottaa vanhempien voimia niin, ettei normaalin arjen pyörittämiseen riitä tarpeeksi voimavaroja. (Koskela 2008, 20.) Tuttujen rutiinien ylläpitäminen palauttaa lapselle luottamuksen vanhempiinsa ja siihen, että hänestä huolehditaan jatkossakin. Siksi arjen sujuvaan toimimiseen on hyvä panostaa. (Niemelä & Kääriäinen 2008, 41.)

Mikäli vanhempien uupuminen jatkuu pidempään, se saattaa haitata lapsen kehitystä. Myös mahdolliset vanhempien uudet kumppanit heti eron jälkeen voivat vaikeuttaa lapsen sopeutumista uuteen elämäntilanteeseen. Lapsen kannalta kuormittavaksi tilanne saattaa käydä esimerkiksi silloin kun hän on vasta alkanut harjoitella uutta arkea vanhempiensa kanssa ja samanaikaisesti joutuu tutustumaan uuteen vieraaseen aikuiseen jommankumman vanhemman luona. (Koskela 2008, 20.)

Eron herättämät tunteet on syytä käsitellä, muuten on todennäköistä, että tulevissa parisuhteissaan ihminen toistaa samaa kaavaa kuin aikaisemmissakin parisuhteissaan. Erokriisi voi merkitä yhtäältä suurta vapautumista ja uutta mahdollisuutta, toisaalta voimakasta jumiutumista vihan ja katkeruuden tunteisiin. Tästä jumiutumisesta kärsii usein eniten lapsi, joka monesti jää vanhempien riitojen kiistakapulaksi. Erityisesti tällöin olisi syytä saada perhe ohjattua avun piiriin. (Koskela 2008, 16- 18.)

Piispat korostavat lausunnossaan (2008, 86 -87.) anteeksiannon ja armon merkitystä. Armollisuuden tulee olla läsnä siellä, missä elämä on haavoittunut. ”Elämisen rohkeuden ja tulevaisuuden uskon sekä uusien mahdollisuuksien löytyminen kuuluvat Jumalan lahjoihin”, toteavat piispat.

5 ISYYS ERON JÄLKEEN

Avioerotilanteessa on miehelle vaikeampaa luopua lapsistaan kuin parisuhteestaan. Usein isä menettää erossa kosketuksen lastensa arkeen. Samalla isän mahdollisuus lastensa elämään tuntuu vähenevän. Näin ollen voidaanakin perustellusti sanoa, että ero saa monen miehen kohdalla isyyden kriisiin. Äärimmillään mies menettää erossa elämäntarkoituksen lasten ja puolisonsa muuttaessa muualle. Huttunen (2001, 109 -110) toteaa, että jos isän ja lasten tapaamiset ovat muutaman tunnin mittaisia pari kertaa kuussa, voivat ne olla ahdistavia kokemuksia, eivätkä anna mahdollisuutta isälle toteuttaa isyytään.

5.1 Eronneen perhe

Marjo Kuronen (2003,103.) pohtii, voiko eron jälkeen enää puhua perheestä? Hän toteaa, että perhetutkimuksessa ja julkisessa keskustelussa eron on nähty uhkaavan perhettä instituutiona ja yksityisenä elämänmuotona. Viime vuosina on alettu moralisoinnin sijaan analysoida perhemuotojen moninaistumista.

Jallinoja (2000, 11.) rakentaa näkökulmaa perheeseen parisuhteesta käsin. Hänen jaottelussaan parisuhteesta jalostuu perhe ”kolmasien” avulla. Kolmas voi olla lapsi, työ, sairaus tms., joka vie huomion toisaalle parisuhteesta. Kuronen (2003, 105.) kritisoi ajattelua todeten, että tuolloin parisuhde ei olisikaan perheen perusta, vaan kyseessä on valintatilanne, jossa vaihtoehtoina on romanttinen parisuhde tai arjen ongelmia mukanaan tuoma perhe.

Perhettä ja parisuhdetta on käytännössä vaikea erottaa toisistaan. Mia Sillman (1999, 91.) havaitsi erokokemuksia käsittelevässä pro gradu tutkimuksessaan, että eronneet miehet ja naiset eivät aina selkeästi erottaneet puhetta parisuhteesta ja perheestä, vaan ne kietoutuivat toisiinsa. Sillmanin mukaan oltiin valmiit luopumaan puolisoista ja parisuhteesta, mutta perheestä olisi haluttu pitää kiinni.

Kurosen (2003,107.) mukaan vanhemmuus näyttää olevan tärkein ”eronneen perheen” perheyttä määrittävä tekijä. Avioeron jälkeen syntyy uusi määritelmä lapsista ja vanhemmista. Eron jälkeen määritetään vanhemmuutta lasten asumisjärjestelyjen mukaan. Ongelmana voi nähdä etäisien kannalta sen, että perhetuet eivät ulotu tapaajavanhempiin. Niemisen (1990) tutkimuksessa nostetaan esille kohdat, jolloin vanhemmuuden tasavertaista jatkumista ei ole turvattu lainsäädännöllä. Lasten olemassaoloa ei noteerata tapaavan vanhemman hakiessa asuntoa, eikä asumistukea myönnetä tapaavalle vanhemmalle, vaikka lapset asuisivatkin osan kuukaudesta vanhemman luona. Kunnat eivät huomioi toimeentulotukea myöntäessään lasten ylläpito- tai matkakuluja tapaajavanhemmalle. Elatusapua myönnettäessä ei myöskään huomioida tapaamisesta aiheutuvia kuluja.

5.2 Etääntyvä isä

Sinkkonen (1998, 222 -250.) pohtii syitä siihen, miksi isä katoaa lapsiltaan eron jälkeen. Joskus isät voivat olla kypsymättömiä isyyteen ja haluavat elää ilman vastuuta ja velvollisuuksia. Toisaalta ero voi olla miehelle niin ahdistava ja voimakas kokemus, että hän joutuu suojaamaan omaa toimintakykyään pysymällä poissa lapsensa elämästä. Tai joskus isä vain häviää, eikä kykene kohtaamaan lapsiaan. Tällöin lapset jäävät yksin omien mielikuviansa ja kysymystensä kanssa. Joskus tapaamisten rajoittamiseen on perustellut syyt. Tapaamisia voidaan rajoittaa tai ne voidaan järjestää valvotusti, jos isä rikkoo toistuvasti sopimuksia tai kun esim. isä alkoholin käyttö on uhka lapsen hyvinvoinnille.

Käytännössä äiti voi estää tapaamiset. Taskisen (2001, 37.) mukaan äiti voi paria tuntia ennen ilmoittaa tapaamisen esteestä, esim. lapsen sairastumisesta. Jos tapaamiset jatkuvasti peruuntuvat, ei isän ole helppo säilyttää positiivista tunnetta omasta isyydestään. Huttunen (2001, 133 -134.) arvioikin, että tapaamisten harvetessa lapset alkavat tuntua isästä vieraalta. Osaltaan tapaamisia voi harventaa myös se, että isät voivat myös kokea raskaana ainaisen odottelun, jälleennäkemisen ilon ja tapaamisen jälkeisen eron.

Piironen (1999) toteaa tutkiessaan lapsen ja isän suhdetta, että vaikka isän ja lapsen välinen toiminnallinen tekeminen onkin tärkeää, niin tärkeämpää lapselle oli isän näkemi-

nen. Lapset näkivät isäänsä harvemmin eron jälkeen, mutta isä vietti aikaa enemmän lastensa kanssa. Piironen (1999) toteaaakin, että avioero voi olla isälle ja lapsille uusi mahdollisuus viettää enemmän aikaa keskenään ja tutustua toisiinsa.

Isätoimikunnan mietinnössä (1999, luku 4, 2) perustellaan isän ja lasten yhdessäolon tärkeyttä sillä, että isän viettämä aika lastensa kanssa on tärkeää isälle itselleen persoonallisen kasvun kannalta, mutta ennen kaikkea se on merkityksellistä isä-lapsi suhteen kannalta. Vastuunottamisen, sitoutumisen ja itseluottamuksen kasvun myötä isästä tulee perinteistä isäkuvaan olennaisesti läsnä olevampi henkilö lapsen elämässä. Isämalli kehittyy yhdessäolon ja tekemisen kautta.

5.3 Isyyden tukeminen eron jälkeen

Yhteiskunta on alkanut rohkaista miehisyyteen heille suunnatun neuvonnan, ohjauksen ja valistuksen muodossa. Nuoret isät kokevat olevansa perheissä lastensa tasavertaisia hoitajia ja vastuullisia aikuisia äitien kanssa. (Isätoimikunnan mietintö 199, luku 3, 3.) Isien tukeminen yhteiskunnan toimesta painottuuakin varhaiseen lapsuuteen. Erotilanteissa isien saama tuki jää vähäiseksi. Erotilanteissa miehiä tukevat erilaiset järjestöt, kuten esim. Miessakit ry, joka järjestää miesten eroryhmiä, joissa mies saa vertaistukea samassa elämäntilanteessa olevilta miehiltä. Yhteiskunnan puolelta erotilanteissa perheitä auttavat keskeisesti sosiaalitoimen työntekijät, esim. lastenvalvojat. Heiltä isien ja äitien tulisi saada neuvoja ja tukea erotilanteessa. Sosiaalitoimen yhden sukupuolen kulttuuri estää tasa-arvoisen vanhemmuusajattelun toteutumista. Isätoimikunnan mietinnössä (1999, luku 5, 12.) todetaan, että miestyöntekijöiden määrää viranomaisten sovittelu- ja lausunnonantomenettelyissä on lisättävä, jotta isät tulisivat näissä yhteyksissä nykyistä paremmin kuulluksi ja ymmärretyksi.

Yhteiskunnan tulisi löytää uusia keinoja isyyden tukemiseksi eron jälkeen. Tasa-arvoisen vanhemmuuden toteutumisessa on vielä paljon tehtävää. Yhteiskunta ylläpitää lukuisia äitiyttä tukevia palveluja. Yleisestikin korostetaan lasten ja äidin vuorovaikutusta, vaikkapa tarjoamalla lähes joka lähiössä äiti-lapsi kerhoja. Epätasa-arvosta kertoo sekin, että lapsen sairastuessa hoitovapaan saa lapsen kanssa asuva vanhempi.

Isätoimikunta (1999, luku 5) on mietinnössään ottanut lähtökohdaksi lapsen oikeuden kahteen vanhempaan ja ehdottaa hyvin laajaa eron jälkeisen vanhemmuuden jakamista periaatteeksi, jota tulisi myös lainsäädännöllisesti tukea. Ensinnäkin toimikunta esittää, että yhteishuoltajuudesta tulisi poiketa vain erityisen painavien syiden vuoksi. Lisäksi komitea tukee kahden kodin periaatetta eli sitä, että nykyisestä viikonlopputapaamisten käytännöstä siirryttäisiin käytäntöön, jossa lapsi asuisi huomattavan osan ajastaan kummankin vanhempansa kanssa. Toimikunta jopa esittää, että ” ihanteellinen tilanne erolapsen kannalta olisi, jos hän voisi edes joskus viettää aikaa molempien vanhempensa kanssa yhtä aikaa - vanhempien erosta huolimatta”.

6 TUTKIMUSKYSYMYKSET, TUTKIMUKSEN METODISET PERUSTEET JA NARRATIIVISUUS

6.1 Tutkimuskysymykset ja kvalitatiivinen tutkimus

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jossa lähestyn aineistoani narratiivisesta näkökulmasta. Näin ollen kohdistan huomioni keräämiini kertomuksiin tiedon välittäjinä ja rakentajina. Tutkimuksen tärkeimpänä tarkoituksena on tuoda esiin isien omat kokemukset isyytensä tukemisesta avioeroprosessin aikana ja sen jälkeen. Samalla tutkin, miten isät kokevat erotilanteissa roolinsa tasa-arvoisina vanhempina.

Tutkimuskysymyksiäni tässä tutkimuksessa ovat: Miten isät ovat kokeneet isyyttään tuettavan avioeroprosessin aikana ja eron jälkeen? Mitä tahot ovat tukeneet ja millaista tukea isät ovat saaneet? Miten isät kokevat mahdollisuutensa tasa-arvoiseen vanhemmuuteen?

Kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käytetään tutkittaessa ihmisten välistä sosiaalista merkitysten maailmaa. Eri merkitykset näyttäytyvät suhteina ja niiden muodostamina kokonaisuuksina. (Vilka, 2005, 97.) Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on elämän kuvaaminen tutkimuskohteen itsensä näkemänä. Lähtökohtaisesti ajatellaan, että todellisuus on moninainen. Tutkimuksessa tulee kuitenkin ottaa huomioon, ettei todellisuutta voi pilkkoa osiin miten sattuu. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kohdetta tutkimaan ja ymmärtämään mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157.)

Kvalitatiivista tutkimusta tehtäessä käytetään ihmisiä tiedonkeruun instrumentteina. Laadullisten metodien käyttö on myös oleellista aineiston hankinnassa. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään yleensä harkinnanvaraista otantaa. Tutkittavia yksiköitä ei valita kovin suurta määrää ja niitä tutkitaan perusteellisesti, jolloin tärkeää on aineiston laatu. Aineiston koolla on silti myös merkitystä. Aineiston tulisi olla kattava suhteessa siihen, millaista analyysia ja tulkintaa siitä aiotaan tehdä. Aineisto pyritään valitsemaan tarkoituksenmukaisesti ja teoreettisesti perustellen. (Hirsijärvi ym. 2007, 160.)

Laadulliselle analyysille on tyypillistä induktiivinen päättely, jossa pyritään tekemään yleistyksiä ja päätelmiä aineistosta nousevien seikkojen perusteella. Aineistoa pyritään

tarkastelemaan monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti nostaen siitä esiin merkityksellisiä teemoja. Tavoitteena on saada, tutkittavien ääni ja näkökulmat esille. (Vilkkä 2005, 126.) Käytän tutkimuksessani narratiivista analyysiä, jonka avulla pyrin hahmottamaan millaisia kertomuksia tutkimukseni kohteena olevista ilmiöstä kerrotaan. Narratiivinen analyysi soveltuu siihen parhaiten.

Tutkimusaineiston tulee toimia apuvälineenä asian tai ilmiön ymmärtämisessä tai teoreettisesti mielekkään tulkinnan muodostamisessa. Laadullisessa tutkimuksessa ei tavoitella yleistettävyyttä siinä määrin kuin määrällisellä tutkimuksella toteutetuissa tutkimuksissa. Tavoitteena on esimerkiksi vanhojen ajatusmallien kyseenalaistaminen ja ilmiön selittäminen ymmärrettäväksi siten, että se antaa mahdollisuuden ajatella toisin. (Vilkkä 2005, 126.)

6.2 Narratiivinen analyysi ja narratiivit tutkimusaineistona

Narratiivi tarkoittaa kertomusta. Narratiivien avulla tulkitaan todellisuutta tavalla, joka on sidottu aikaan, paikkaan ja yksilön persoonaan. Narratiivinen analyysi on laadullinen menetelmä, jonka avulla pyritään hahmottamaan, millaisia kertomuksia tutkittavasta kohteesta kerrotaan tai miten tutkittavan ilmiön olemus hahmottuu kertomuksenkaltaisena rakenteena.

Narratiivisuuden käsite on peräisin latinan kielestä. Substantiivi *narratio* tarkoittaa kertomusta ja verbi *narrare* kertomista. Suomen kielessä käsitteelle ei ole muodostunut vakiintunutta nimitystä, vaan toisinaan käytetään tarinallisuutta narratiivisuuden synonyymina. (Heikkinen 2010, 142.) Heikkisen mukaan narratiivisuuden käsitettä on käytetty ainakin neljällä erilaisella tavalla tieteellisessä keskustelussa. Ensiksikin sillä voidaan viitata tiedonprosessiin sinänsä, tietämisen tapaan ja tiedon luonteeseen, jolloin narratiivisuus on liittynyt usein konstruktivistiseen tiedonkäsitteeseen. Toiseksi sitä voidaan käyttää kuvattaessa tutkimusaineiston luonnetta. Kolmanneksi narratiivisuudella voidaan viitata aineiston analyysitapoihin. Neljänneksi käsite on tutkimuskirjallisuudessa usein liitetty narratiivien käytännölliseen merkitykseen. (Heikkinen 2010, 144.)

Haluan tutkimuksessani saada esille isien omat kertomukset eron jälkeisestä isyydestä. Miesten oma kerronta kuvaa heidän kokemaansa ilman, että ulkopuolinen ohjailisi kerrontaa. He voivat kertoa asioista, jotka ovat heidän mielestään oleellisia heidän isyydes-

sään. Haastattelutilanteissa miehet innostuivat puhumaan kokemuksistaan laajasti ja osa totesi, että toiselle miehelle asian kertominen on helpompaa. Samalla miehet myös kokivat saavansa enemmän hyväksyntää isyydelleen, kun kuulija oli toinen mies.

Me tulkitsemme maailmaa alati kehkeytyvänä kertomuksena, joka saa alkunsa ja liittyy aina uudelleen siihen kulttuuriseen kertomusvarantoon, jota kutsutaan tiedoksi. Ymmärrämme itsemme kertomusten kautta. Rakennamme siis oman identiteettimme tarinoiden välityksellä - narratiivisesti. Täten tieto itsestä ja tieto maailmasta muodostuu kertomusten kautta joka päivä uudestaan. (Heikkinen 2010, 144; Hirsijärvi ym. 2007, 213.) Näin myös haastatteleman miehet tuottavat kertomustaan; jälkikäteen muisteltuna he kertovat tämän hetken näkökulmasta omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan avioerotilanteesta ja isyydestään sen jälkeen.

Narratiivisuus tutkimuksessa viittaa lähestymistapaan, joka kohdistaa huomionsa kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana. Tutkimuksen ja kertomusten suhdetta voi tarkastella kahdesta päänäkökulmasta: toisaalta tutkimus käyttää usein materiaalinaan kertomuksia, toisaalta tutkimus voidaan ymmärtää kertomuksen tuottamiseksi maailmasta. (Heikkinen 2010, 142.)

Tutkimuksessani käytän kertomuksia aineistona, josta pyrin löytämään keskeiset ja toistuvat teemat isyydestä ja sen tukemisesta avioerotilanteessa. Tutkimuksesta muodostuu omalla tavallaan kertomus, vaikka en sitä tarinan muotoon kirjoitakaan.

6.3 Narratiivisuus konstruktivistisena tutkimusotteena

Konstruktivismi korostaa näkemystä, jonka mukaan ihmiset rakentavat tietonsa ja identiteettinsä kertomusten välityksellä. Tieto itsestä ja maailmasta on jatkuvasti muokkautuva ja muuttuva kertomus. Kaikille yhtä yhteistä todellisuutta ei ole, vaan ihmismielisessä on eri tavoin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa konstruoivia todellisuuksia. Tutkimus pystyy tuottamaan autenttisen näkökulman todellisuuteen, mutta uskomus objektiiviseen totuuteen hylätään. (Heikkinen 2010, 145.)

Konstruktivismin perusidea on, että ihminen rakentaa tietonsa aikaisemman tietonsa ja kokemuksensa varaan. Näkemys asioista muuttaa muotoaan sitä mukaan kuin ihminen

saa uusia kokemuksia ja keskustelee toisten ihmisten kanssa. Tieto on tästä näkökulmasta kertomusten kudelma, joka mukautuu ja muokkautuu jatkuvasti. Tieto saa jatkuvasti uutta materiaalia alati uudistuvasta kulttuurisesta tarinavarannosta ja liittyy siihen takaisin. Kuten identiteettien ja arkitiedon rakentumisessa, narratiivisuus toimii myös tutkimuksessa jatkuvasti kahteen suuntaan – kertomukset ovat sekä tutkimuksen lähtökohta että lopputulos. (Heikkinen 2010, 145.)

Objektiivisuuden tilalle postmoderni ajattelutapa tuo tietämisen kontekstuaalisuuden: tietämisen sidokset aikaan, paikkaan ja sosiaaliseen kenttään. Tietäminen on aina jostakin perspektiivistä, jostain näkökulmasta tietämistä. Moderni ajatus universaalista, yleispätevästä tiedosta hylätään: tietäminen on aina jonkun ihmisen tietoa, joka elää jossain tietyssä sosiaalisessa ja fyysisessä ympäristössä, on jonkun lapsi tai elämäkumppani ja elänyt tietynlaisen elämän. Kaikki, mitä hän voi tietää, juontuu näistä ymmärtämissuhteuksista.” (Heikkinen 2010, 146.)

6.4 Narratiivit tutkimusaineistona

Narratiivisuutta on käytetty myös kuvailtaessa aineiston laatua. Tällöin narratiivisuudella viitataan kertomusmuotoiseen kielenkäyttöön – kerrontaan tekstilajina. Tutkimusaineistoa voidaan tuottaa kolmella erilaisella tavalla: numeerisesti, lyhyiden sanallisten vastausten muodossa tai kerronnan avulla. Näistä keskityn kerrontaan perustuvaan narratiiviseen aineistoon. Näitä ovat esimerkiksi haastattelut tai vapaat kirjalliset vastaukset. Näissä tutkittaville annetaan mahdollisuus kertoa käsityksensä asioista omin sanoin. Tässä merkityksessä aineiston narratiivisuus tarkoittaa proosamuotoista tekstiä – narratiivinen tutkimusaineisto on kerrontaa, joko suullisesti tai kirjallisesti esitettyä. Sanan vaativammassa merkityksessä narratiiviselta aineistolta voitaisiin odottaa kertomuksen tunnuspiirteitä: alkua, keskikohtaa ja loppua sekä etenevää juonta. Yksinkertaisimmillaan se voi olla kuitenkin mitä tahansa kerrontaan perustuvaa aineistoa, jossa ei aina välttämättä aseteta vaatimuksia eheiden, juonellisten kertomusten tuottamisesta. (Heikkinen 2010, 147; Hirsijärvi ym. 2007, 213–215.)

6.5 Narratiivinen analyysi ja narratiivien analyysi

Narratiivisen tutkimuksen ydin ja lähtökohta on kertomusten analyysi. (Hänninen 2000, 16). Narratiivisuuden voi jakaa aineiston käsittelytapana kahteen kategoriaan: narratiiviseen analyysiin ja narratiivien analyysiin. Narratiivien analyysi kohdistaa huomion kertomusten luokitteluun erillisiin luokkiin esimerkiksi tapaustyyppien, metaforien tai kategorioiden avulla. Narratiivisessa analyysissä painopiste puolestaan on uuden kertomuksen tuottamisessa aineiston kertomusten perusteella. Narratiivinen analyysi ei siis kohdista huomiotaan aineiston luokitteluun, vaan se luo aineiston pohjalta uuden kertomuksen, joka pyrkii tuomaan esiin aineiston kannalta keskeisiä teemoja. (Heikkinen 2010, 148.)

Narratiivinen analyysi on mielekästä tässäkin tutkimuksessa, koska analyysin kautta saatu materiaali muodostaa uudenlaista kertomusta.

6.6 Miksi narratiivinen tutkimus?

Narratiivit ovat ihmisten itseymmärrykselle keskeisiä konkreettisia työvälineitä, joiden avulla he voivat ymmärtää itseään, asioita ja asioiden yhteyksiä. (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 193.). Narratiivit voivat koko ihmisen elämänkaarta koskevia muisteluja tai voivat käsitellä vain yhtä erityistä teemaa. (Hirsijärvi ym. 2007. 214.). Tutkimukseeni tuotetut kertomukset ovat subjektiivisia tarinoita, tarinoita isänä olemisesta.

Narratiivisessa tutkimuksessa huomio kohdistuu siihen, millä tavalla yksilöt antavat merkityksiä asioille tarinoidensa kautta. Huomion kohdistuminen ihmisten autenttisiin kertomuksiin erottaa narratiivisen tutkimuksen esimerkiksi niistä perinteisistä laadullisen tutkimuksen tavoista, joissa tietoa kerätään edeltä suunniteltujen ja jäsennettyjen haastattelukysymysten tai kyselylomakkeiden sekä osallistuvan tai suoran havainnoinnin avulla. Näissä tutkimusotteissa merkityksen anto perustuu tutkijan ajatteluun ja sanoihin, kun taas narratiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkijan ja tutkittavien yhteiseen merkityksen luomiseen. (Heikkinen, 2010. 155.)

Narratiivisessa tutkimuksessa tutkijalla on myös henkilökohtainen kosketus tutkittaviin. Omassa tutkimuksessani se näkyy vuorovaikutuksena haastattelutilanteessa. Saan ikään kuin kurkistaa miesten kokemuksiin eron jälkeisestä isyydestä. Narratiivinen tutkimus-

ote kohdistaa huomionsa yksilöiden elämään heidän itsensä kokemana ja niihin merkityksiin, joita he antavat elämälleen tarinoiden välityksellä. (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 193.).

Narratiivinen tutkimus ei pyri objektiiviseen tai yleistettävään tietoon, vaan paikalliseen, henkilökohtaiseen ja subjektiiviseen tietoon. Tässä suhteessa se poikkeaa modernistisesta ja empiristisestä tiedon järjestyksestä, mikä pitää noita asioita enemmänkin heikkoutena. Tämä mahdollistaa ihmisten äänten kuulluiksi tulemisen autenttisemmin. Tieto muodostuu näin moniäänisempänä ja kerroksellisempana entiteettinä, joukkona pieniä kertomuksia, eikä pelkisty yhteen, universaaliin ja monologiseen ”suureen kertomukseen”, joka toimii usein myös vallan ja manipuloinnin välineenä. (Heikkinen 2010, 156.)

Itseäni kiinnostaa erityisesti narratiivisen tutkimuksen käsitys tiedon moniäänisyydestä. Ero, kuten isyysskin on aina subjektiivinen kokemus. Kokemuksia ei voi yleistää, joten narratiivinen ajattelu tiedosta sopii aihealueen käsittelemiseen mainiosti. Yhden eksaktin totuuden löytäminen isyyden kokemisesta on täysin mahdotonta, joten on pyrittävä ymmärtämään aihetta subjektiivisten kokemusten kautta. Tässä tutkimuksessa miehet kertovat omin sanoin, miten he ovat kokeneet avioeron vaikuttaneen omaan isyyteensä.

7 AINEISTONKERUUMENETELMÄ, MATERIAALI JA ARVIOINTI

7.1 Haastattelut ja materiaalin arviointi

Tarkoitukseni oli löytää haastateltavat miehet Miessakit ry:n Lahden eroryhmien kautta. Miessakit ry:n työntekijät Timo Tikka ja Ilmo Saneri välittivät haastattelupyyntöni ryhmissä olleille miehille (liite 1). Vain kaksi miestä vastasi joista toisen kanssa sain sovittua haastattelun. Koska aineisto jäi pieneksi, olin pakotettu miettimään uusia väyliä miesten löytämiseksi. Otin suoraan yhteyttä muutamiin miehiin, joiden tiesin eronneen hiljattain. Pyysin heitä kertomaan tarinansa. Lopulta sain viisi haastattelua tehdyksi, joista kaksi olivat puhelinhaastatteluja. Haastatteluissa ei ollut ennalta laadittuja kysymyksiä, vaan pyysin miehiä kertomaan eroprosessistaan ja suhteesta lapsiinsa sekä niistä tahoista ja asioista, jotka ovat heitä tukeneet eroprosessin aikana.

Haastateltujen ikähaarukka jakautuu siten, että nuorin vastaajista on 32 -vuotias ja vanhin 48 -vuotias. Eroista oli kulunut aikaa 4kk- 5 vuotta. Luonnollisesti kaikilla oli lapsia. Yhdellä oli yksi, kahdella kaksi, yhdellä kolme ja yhdellä neljä lasta. Kaikilla on yhteishuoltajuus ex puolisonsa kanssa. Lapset asuvat äidin luona. Kolme miehistä tapaa lapsiaan kerran viikossa tai useammin ja kaksi harvemmin. Keskiverta tapaajaisää, joka tapaa lapsiaan joka toinen viikonloppu, ei ryhmään valikoitunut.

Tarinoissa miehet kuvasivat avioliittoaan, avioeroa sekä suhdetta lapsiinsa eroa ennen ja sen jälkeen. Mielenkiintoista oli, kuinka samaa kaavaa kertomukset noudattivat, vaikka kerronta oli vapaata. Mielestäni materiaali on narratiiviseen tutkimukseen soveltuvaa kokemuseräistä ja henkilökohtaista kertomusta haastateltavien yhdestä elämänvaiheesta.

7.2 Tutkimuksen reliabiliteetista ja validiteetista

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa reliabiliteetti ja validiteetti eivät ole määriteltävissä kuten kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Tapaustutkimuksen kohdalla voisi reliabiliteetin kohdalla ajatella siten, että kaikki ihmistä ja kulttuuria koskevat kuvaukset ovat ainut-

laatuisia, eikä ole kahta samanlaista tapausta. Näin ollen perinteiset luotettavuuden ja pätevyyden arvioinnit eivät tule kysymykseen. Kuitenkin kaiken tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä pitää kuitenkin jotenkin arvioida, vaikkei juuri reliabiliteetin ja validiteetin termejä käytettäisikään. Näin ollen on tärkeää, että tutkija kertoo mahdollisimman tarkasti lukijoilleen, mitä hän on tutkimuksessaan tehnyt ja miten hän on päättänyt tutkimuksensa tuloksiin. (Hirsijärvi ym. 2007. 227.)

Valitsin lähestymistavakseni narratiivisen tutkimuksen siksi, että voisin tuoda esiin miesten omat kokemukset isyydestä ja sen tukemisesta eroprosessin aikana ja sen jälkeen. Haastatteluissa annettiin tilaa miesten omalle kerronnalle ja pyrin tietoisesti olemaan vaikuttamatta heidän mielipiteeseen. Siksi haastatteluissa ei käytetty kysymyksiä, vaan pyydettiin miehiä kertomaan oman tarinansa avioerosta ja suhteesta lapsiinsa.

Heikkinen (2007. 144.) toteaa, että tulkitsemme maailmaa alati kehkeytyvänä kertomuksena, joka saa alkunsa ja liittyy aina uudelleen siihen kulttuuriseen kertomusvarantoon, jota kutsutaan tiedoksi. Me ihmiset ymmärrämme itsemme ja ympäröivän maailman kertomusten kautta. Rakennamme siis oman identiteettimme tarinoiden välityksellä, narratiivisesti. Täten tieto itsestä ja tieto maailmasta muodostuu kertomusten kautta joka päivä uudestaan. Näin haastattelemani miehetkin kertoivat tarinaansa - jälkikäteen muisteltuna he kertovat tämän hetken näkökulmasta omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan avioeroprosessista ja suhteesta lapsiinsa.

Tutkimuksen on valikoitunut haastateltavaksi miehiä samalta maantieteelliseltä alueelta, osin samoista kunnistakin. Tämä voi yksipuolistaa aineistoon kertynyttä tietoa esim. viranomaisten toiminnasta, koska toimijat ovat osin samoja eri miesten prosessien kohdalla. Valtaosa haastatelluista ovat minulle tuttuja ennestään. Näin ollen tunnen heidät ja osin tiedän heidän elämästään ennen ja jälkeen avioeroprosessin. Riskinä näkisin oman tulkintani puutteellisuuden ja värillisyyden. Koska itselläni on omakohtaisia kokemuksia tutkittavasta aihealueesta, voisin kuvitella, että omien kokemuksieni ja ajatus-teni rajaaminen pois tutkimuksesta ei kaikilta osin ole ollut mahdollista.

7.3 Tutkijan vaikutus aineiston valintaan

Kuinka paljon itselläni on tutkijana mahdollisuus vaikuttaa aineistoon? Tehdessäni tätä tutkimusta, sain valtavasti palautetta aiheen tärkeydestä. Jotkut ystävät ja työtoverini lastensuojelussa toivoivat työn olevan puolustuspuhe isien oikeudelle omiin lapsiinsa. Toiset taas pelkäsivät, että aiheesta puhuminen on suoranaista arvostelua eroprosessissa perheen kanssa työskenteleviä tahoja kohtaan. Tämä palaute sai minussa aikaan valtaavan kriittisyyden työtäni kohtaan. Tutkimuksen loppuunsaattaminen oli työlästä, kun yritin miettiä omaa suhdettani tutkittavaan aihealueeseen. Kaikella tavoin olen pyrkinyt analysoimaan aineistoa monipuolisesti ja suurella kriittisyydellä. Olen tietoinen myös siitä, että tiedotusvälineet dramatisoivat eroprosesseja ja varsinkin viime aikoina isien kohtelu on saanut paljon palstatilaa mediassa. Oma kokemukseni, joka vahvistui myös tutkimusta tehdessä, on kuitenkin se, että valtaosa eroista sujuu hyvin ja lasten hyvinvointi on etusijalla järjestelyjä tehdessä. Kuitenkin tasa-arvoinen vanhemmuus ei ole itsestään selvyys ja siihen haluan olla lukijoita tutkimuksellani herättämässä.

Vaikuttaisi siltä, että tutkija voi eniten vaikuttaa tutkimusaineistoon valikoidessaan aineistolainauksia. Aineistosta voi nostaa esille dramaattisimpia kokemuksia, vaikka joukossa olisi lukuisasti myös samasta aihepiiristä olevia neutraaleja tai jopa positiivisia mainintoja.

Tutkijan oma tausta voi myös vaikuttaa tulkintaan, mitä hän tekee aineistosta. Itse olen eronnut ja eron jälkeen ollut lähivanhempi pojalleni ja etävanhempi kahdelle tyttärelle. Lisäksi oma työni lastensuojelussa on tuonut eteeni monenlaisia eroprosesseja ja isä. On selvää, että taustani vaikuttaa tutkimukseeni jollain tavoin. Ainakin siinä suhteessa, että isyys eri muodoissa on kiinnostanut minua koko työurani ajan, saman ajan olen myös itse ollut isä.

Sosiaaliala on varsin naisvaltainen ala ja vanhemmuus ajatteluun liittyy isoja sukupuoleen sidottuja mielipiteitä. Näin ollen keskusteluun on syytä tuoda miesnäkökulmaa, jotta tasa-arvoisuus tälläkin alueella voisi toteutua entistä paremmin. Omia ennakkokäsityksiäni olen pohtinut paljon, enkä varmaan ole voinut niiltä täysin välttyä. Tästä huolimatta uskon tutkimukseni olevan kokonaisuutta silmällä pitäen neutraali ja vailla siihen häiritsevästi vaikuttavia arvolatauksia.

8 ISÄNÄ ERON JÄLKEEN

Aineistoa analysoidessani jaottelin isien kertomia asioita viiteen pääluokkaan: 1) isyyden näyttäytyminen positiivisina kokemuksina, 2) isyyden näyttäytyminen negatiivisina kokemuksina, 3) lapsen suhde isään, 4) isyys ja vanhempien välinen vuorovaikutus ja 5) isyyden saama tuki. Nämä teemat toistuivat poikkeuksetta miesten kertomuksissa. Jokainen isä löysi niin positiivisia kuin negatiivisia kokemuksia omasta isyydestään. He kaikki kertoivat myös suhteestaan lapsiinsa ja entiseen puolisoonsa sekä ex -puolison roolista suhteessa heidän isyyteensä.

8.1 Isyyden näyttäytyminen positiivisina kokemuksina

Isien kertomusten perusteella heillä oli kaikilla halu saada olla mukana lapsensa elämässä. Kaikki kokivat myös olevansa läsnä lastensa elämässä, vaikka joku kertoi välimatkan haittaavan yhteydenpitoa. Yhteyttä isät kertoivat pitävänsä lapsiin säännöllisesti sekä puhelimitse että sähköisen median avulla.

enemmänkin pitäsin yhteyttä, mutta tyttö asuu kaukana...Ei pysty vielä yksikseen kulkeen väliä. (Arska)
 Asutaan onneks lähekkäin. Lapset saa tulla mun luo aina kun ne haluaa. Joskus muija soittaa ja pyytää katsomaan muksuja iltasella (Petri)
 Soittelen usein pojille. Kyselen koulusta ja harrastuksista. Lisäksi mesetettään tai ollaan facebookissa melkein joka ilta (Jari)

Kertomuksista käy ilmi, että isät ja lapset viettävät yhteistä aikaa toiminnallisella tavalla. Harrastukset näyttävän olevan yhdistävä tekijä. Lomien ja pidempien vapaiden aikana isillä on mahdollisuus nähdä lapsia pidempään. Isät myös kertoivat tekevänsä mielellään asioita lastensa kanssa.

Ku jätkät on mun luona, niin mennään ihan pirusti joka paikkaan. Käydään pelaamassa palloa ja uimassa. Jos äijillä on pelejä, niin oon kuskina. Illat maataan soffas ja syödään karkkii. Se on hienoo hommaa.” (Jari)
 Ollaan sovittu ex:n kanssa, että mä hoidan pojan harrastukset. Viitenä iltana suunnilleen. Välillä poika jää yöksi ja vien sen sitten aamulla kouluun. Se onkin sitä meidän aikaa. (Jyväskylä)
 Syyslomalla likka on mulla neljä päivää. Mennään Flamingoon ja käydään mummuilla (Arska)

Kertomuksissaan isät näyttäytyivät myös lastensa hoitajina. Joillain isillä on kertomuksensa mukaan aktiivinen rooli lastensa hoitajina sovittujen tapaamisten lisäksi. He kertovat huolehtivansa lastensa perustarpeista ja terveydestä. Isät kantoivat huolta myös lasten henkisestä hyvinvoinnista. Lisäksi isät kertoivat asettaneensa lastensa tarpeet omien tarpeittensa edelle. Jopa työaikoihin on tehty muutoksia lasten ehdoilla.

Kun muksut oli kipeenä, niin mä kattelin niiden perään, siellä niiden kotona. Muorikin (isän äiti) sitä ihmetteli. Miks´en olis, kun oli aikaa? (Petri)
 Joskus mä mietin, onko toi vauhti niille hyväksi. Siis osaaks ne keskittyy kouluun. Kuitenkin niillä on niin paljon virtaa, että ne menee seinille, jos ne ei pääse sitä purkaan. (Jari)
 Naisystävä on joskus pahana, kun pojan harkat määrittää mun ajankäyttöä. Jää laatuaika vähille. Muku on silläkin. Ollaan sovittu, että lasten ehdoilla mennään. (Jykä)
 Vaihdoin päivätöihin, että kerkiin pojan kanssa enemmän. Palkassa hävii, kun ei tee viikonloppuja, mutt´ se on sen arvosta. (Jykä)

8.2 Isyyden näyttäytyminen negatiivisten kokemusten kautta

Joissain kertomuksissa tuli esille myös negatiivisia kokemuksia isyydestä. Usein ne liittyivät isän jaksamiseen tai pettymyksiin siinä, kuinka isyyden toteuttamiseen oli mahdollisuus. Voimakkaat tunteet lapsia tavatessa ja heistä erotessa kuormittivat tarinaansa kertonutta isää. Kuormittavaa oli myös se, että isä koki menettäneensä mahdollisuuden olla isä. Isät kertoivat myös taloudellisen tilanteensa tiukkuuden olevan haaste isänä olemiselle.

Joskus tuntuu, että olis helpompi unohtaa, että mulla on tyttö. Mä saan odottaa tapaamisia ja kun tyttö tulee, se vierastaa mua. Siinä sitten tutustutaan ja sit se lähtee. Vitun rankkaa! (Arska)

Muija lähti toisen matkaan ja jätti tytöt mulle. Hoitelin niitä sen kun osasin. Ei se helppoo ollu. Puolen vuoden päästä se vaati yksinhuoltajuutta ja syytti mua hyväksikäytöstä. Likat vietiin kesken koulupäivän. Sitä tässä sitten tutkitaan. (Reiska)

Kai siinä vieraantuu, kun tapaa likkoja kerran kuussa ja sossu valvoo. Ei voi koskea, vaikka pikkulikka haluaa. Tutkinta on kestänyt kohta vuoden. (Reiska)

Ei mulla ole omaa aikaa. Töitä on paljon ja sitten jatkien harkat ja pelit. Kyllä joskus kaipaais naista elämään...ja aikuisten meininkiä. (Jari)

Tiukkaa on, kun on noi (elatus)maksut. Ja sit pitää olla iso kämpppä, että lapset voi tulla. Eikä siihen mitään asumistukea saa. (Petri)

8.3 Lapsen suhde isään

Isät kertoivat paljon tunteista, jotka liittyivät heidän ja lasten välisiin suhteisiin. Pääosin miehet kokivat olevansa tärkeitä lapsilleen, mutta lasten nähtiin kokevan pelkoa, kateutta ja mustasukkaisuutta isää kohtaan. Pelkoa ilmenee pienen lapsen vierastaessa isäänsä tai haastavasta kohtaamistilanteesta johtuen. Kateus taas nousee isän epätasa-arvoisesta tavasta kohdella lapsiaan ja mustasukkaisuutta koetaan isän uutta naisystävää kohtaan.

...kun tyttö tulee, se vierastaa mua. (Arska)

Tyttö pahotti mielensä, kun oon niin paljon pojan kanssa. Äitinsä vie sitä tanssiin ja mä poikaa kiekkotreeneihin. On kai semmoset sukupuoliroolit. Emmä osaa oikeen noita tyttöjen juttuja (Jykä)

Mä en osaa oikeen olla niissä tilanteissa (valvotut tapaamiset). Likat on alkanu varomaan, kun mä oon hermona. (Reiska)

Lapset on mustasukkasia musta, kun otan (nais)ystävän mukaan reissuille. Ne haluis, että mentäs vaan omalla porukalla. (Jykä)

Kertomuksissa isän tärkeyskin ilmeni monin tavoin. Isän kanssa haluttiin olla, isältä sai tukea ja isää ihailtiin.

Se vaan tuntuu aina niin hienolta, kun lapset juoksee syliin. Niille mä oon joku supermies. (Petri)

Hianointa on , kun jätkät kysyy miesten juttuja ja niille saa kertoo tarinaa. (Jari)

Kun pelaa jätkien kanssa, olo on kun olympiavoittajalla. Äijät uskoo, että mä osaan kaikkee. (Jari)

Vaihdettiin renkaat autoon pojan kanssa. ... On hianoo, kun voi neuvoa juttuja ja näkee, että kundi imee niitä neuvoja. (Jykä)

Eron jälkeen vaikeinta oli opetella kuuntelemaan tyttöjen juttuja. Vaikka oltiinkin läheisiä, niin äidin tyttöjä ne oli. ... Kun ei ollu äitiä, niin mähän ne sydänsurut kuuntelin (Reiska)

Kertomuksista käy ilmi, että isät kokevat äidin myönteisen suhtautumisen isään tukevan isän ja lasten välistä suhdetta. Äidin rooli nähtiin merkittä-

vänä isyyden tukemisessa ja samalla koettiin äitien määrittävän isien mahdollisuudet isyyden toteuttamisessa.

Erottiin sovussa ja sovittiin, että yhdessä hoidetaan lapset eron jälkeenkin. (Petri)

Me puhutaan lapsille toisistamme hyvää. Sovimme asioista yhdessä ja säännöt on samat. (Petri)

Äiti pystyy estämään nää tapaamiset, jos se haluaa. Ja moni haluukin. Siinä ei ole äijillä mitään mahdollisuuksia. (Jari)

Onneksi muijasta on tärkeätä, että mä nään jätkiä. (Jari)

Muija sai sossun puolelleen ja nyt mä oon vaaraksi lapsille. Saan mä ne valvotusti sentään nähdä. (Reiska)

Ei siinä mun mielipidettä kuultu, kun äiti päätti vaihtaa paikkakuntaa ja viedä tytön mukanaan (Arska)

8.4 Isyys ja vanhempien väliset ongelmat

Kertomuksista käy ilmi myös eron jälkeiseen tilanteeseen vaikuttaneita avioliiton aikaisia jännitteitä puolisoitten välillä. Riitelyjen vaikutuksista lapsiin oltiin huolissaan. Perheissä kuullut uhkaukset ja kiristämiset askarruttivat mieltä. Vanhempien ärtyneisyyden ja vihan purkauksien koettiin vaikuttaneen lapsiin ja niillä nähtiin olevan merkitystä tämän hetkiseen tilanteeseen. Isät kertoivat lasten pelänneen jopa menettäneensä isän erossa.

Ennen riideltiin ja mä huusin. Lapset pelkäs sitä huutoa. Nyt oon rento, eikä exän kanssa tule riitoja. (Petri)

Kun tuli riita, muija huusi ja heitteli tavaroita. Mä olin hiljaa ja se suuttu vaan enemmän. ...Tytöt joutu sellastakin näkeen. (Reiska)

Sehän hylkäs ne ja nyt yrittää viedä ne multa (Reiska)

Kun erottiin, tuli sanottua kaikkee lastenkin kuullen. ...Pojat luuli, että mä jätän nekin. (Jari)

Mä olin paljon poissa kotoa. Nyt kai yritän hyvittää sitä lapsille. (Jykä)
Ristiriidat huoltajuus- ja kasvatuskysymyksissä nousivat myös esille kertomuksissa. Äitien koettiin salaavan tietoja isiltä koskien heidän yhteisien lastensa asioita. Isät näkivät, että heillä ei ollut samanlaista oikeutta toimia lastensa huoltajina kuin äideillä.

Muijasta oon liian lepsu. Se on tietenkin aina jätkien kanssa ja sen on pakko olla tiukka. Mä nään niin harvoin, että tulee lepsuiltua. (Jari)

On se kumma, kun mun mielipidettä ei kysytä mun muksujen asioissa. (Jykä, liittyen pojan siirtoon normaaliluokalta erityisopetukseen)

Koulu antaa Wilma -tunnukset äidille, enkä mä saanut niitä vaikka pyysin. Miten ne luulee, että mä tuen jätkien koulun käyntiä? (Jari)

8.5 Isyyden saama tuki

Isät kertoivat myös saamastaan tuesta oman isyytensä toteuttamisessa. Tuki heti eron jälkeen nähtiin merkityksellisenä omaa isyyttä sovitettaessa muuttuneeseen elämän tilanteeseen. Näin ollen tuen avulla voidaan vahvistaa eron kokeneiden isien isyyttä. Merkityksellistä on myös se, että alalla kehitetään keinoja sukupuolisensitiivisen työtteen lisääntymiseksi. Isien kertomuksista käy ilmi alan naisvaltaisuus. Kohdalle sattunutta miespuoleista sosiaalityöntekijää ihmeteltiin ja joissain kertomuksissa korostettiin miesten keskinäistä tukea.

Ironista on se, että useimmat isät kokivat lastensa äitien olevan tärkeimpiä isyyden tukijoita muuttuneessa tilanteessa. Myös vertaistuki koettiin merkittävänä. Vertaistuesta mainittiin kavereiden lisäksi Miessakit ry sekä sähköisen median keskusteluryhmät. Haastatelluista Jykä mainitsi saaneensa tukea Miessakeilta, vaikka kontakti häneen ei syntynytkään Miessakit ry:n kanssa tehdyn yhteistyön ansiosta.

Tuntui, että joka paikassa asioita hoitivat naiset. Sossussa ja päikkärissä. Aina piti selitellä naisille. Eikä ne mua uskonu. Yksikin akka sanoi, että äiti on aina lapselle se paras hoitaja. Pienessä kylässä naiset pitää yhtä. Vielä kun anoppi oli (sosiaali)alalla. Miessakeissa puhuttiin erosta miesporukassa ja ohjaajatkin oli miehiä. Emmä olis ilman niitä selvinny. (Arskä)

Exä on aina tukenu mun ja lasten välejä. Se sano, että mä olen hyvä isä. Varmaan huonompi sitten aviomiehenä (Petri)

Mun vanhempi työkaveri sano, kun erosin, että pidät sitten lapsistas huolta. Se oli paras neuvo ikinä. (Jari)

Luin lehdestä juttua isätyöstä ja aattelin, että ei se isänä olo tähän lopu. Mulla on vastuu mun lapsista aina. (Jykä)

On onneksi muutamia kavereita, jotka on ollu samassa tilanteessa. Niille voi, ja on voinu avautua eron jälkeen. (Jari)

Ei isällä ole oikeuksia! Naiset päättää asioista sossussa. Niille äidin mielpide on ainoa oikee. (Reiska)

Sattu miessossu huoltajuuspapereita tekeen. Se puhu isän merkityksestä lapsille. Olisko naiset puhunu? (Petri)

9 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Suoranaisten johtopäätösten tekeminen miesten kerronnasta on haastavaa, koska jokainen kertomus yhden miehen subjektiivinen kokemus omasta isyydestään. Kuitenkin kertomuksissa on monia samansuuntaisia ajatuksia. Tässä luvussa pyrin tuomaan niitä esille, kuitenkin liikaa yleistämättä.

Miesten kertomukset omasta isyydestään olivat varsin koskettavia ja ajatuksia herättäviä. Kun kerronta vapautui alun varovaisuuden jälkeen, ihmetytti minua monissa kohtaa ajattelun syvällisyys. Tapaamisten jälkeen jäi hyvä mieli miesten antamasta palautteesta. Vaikka oma kokemukseni perheiden kanssa työskennellessä onkin se, että isät ovat kiitollisia mahdollisuudesta saada kertoa omaa tarinaansa omasta isyydestään, yllätyin siitä, miten tärkeänä isät pitivät sitä, että he saivat kertoa tarinaansa. Moni koki, että ei ollut aikaisemmin saanut kertoa omia tuntemuksiaan isänä olemisesta. Tai jos olikin, niin kokemus oli, että kerrontaa oli tulkittu ja kommentoitu entisen puolison tai viranomaisten toimesta. Yksi miehistä kysyi, saako lastensuojeluväki tietää haastattelusta ja vannotti, ettei hän saa joutua vaikeuksiin haastattelussa antamansa arvostelun vuoksi.

Merkittävää on se, että isät kokevat saavansa epätasa-arvoista kohtelua naisvaltaisella sosiaalialalla. Erotilanteissa isän pitäisi saada ensisijaisesti tukea ja tietoa eron jälkeiseen tilanteeseensa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä (lapsenvalvoja), mutta samalla miehet kertovat, että heitä ei kuultu lapsen asumiseen liittyvissä kysymyksissä. Yksi isistä kertoi lastenvalvojan houkutelleen äitiä vaatimaan isompaa elatusmaksua lapsista, kuin puoliset olivat sopineet. Lastenvalvojan tehtävä on vahvistaa vanhempien tekemät sopimukset lapsen asumiseen ja elatukseen liittyen. Miesten kokemus saamastaan tuesta on ristiriidassa sosiaalitoimen omien tavoitteiden kanssa.

Huoleen yhtyy myös Isätoimikunta mietinnössä (1999, luku 5, 12.) toteamalla, että miestyöntekijöiden määrää viranomaisten sovittelu- ja lausunnonantomenettelyissä on lisättävä, jotta isät tulisivat näissä yhteyksissä nykyistä paremmin kuulluksi ja ymmärretyksi.

Isyyttä kuormittaa kertomusten perusteella eniten äidin negatiivinen suhtautuminen isän ja lapsen väliseen suhteeseen. Isät kertovat haluavansa viettää enemmän aikaa, mutta heillä ei mielestään ole tähän mahdollisuutta, koska äiti on asettunut isän ja lapsen väliin. Huttusen (2001, 90 -92.) kategoriassa tämä on sitoutuneen, mutta passiivisen isän kuvaus. Isä pitää isyyden arvoa hyvin tärkeänä itselleen, mutta antaa vain vähän aikaa lapselleen. Kuvauksen mukaan kaipaava isä haluaisi viettää enemmän aikaa lapsensa kanssa, mutta hänellä ei ole siihen riittäviä mahdollisuuksia. Erotilanteissa tämä tietenkin helposti johtaa vanhempien epätasa-arvoiseen kohteluun.

Miesten kertomuksissa tuli selkeästi esille se, että heidän mahdollisuutta olla isä omille lapsilleen eron jälkeen määrittää äidin mielipide ja tämän antamat mahdollisuudet isyyden toteuttamiselle. Lasten tapaamisilla kiristetään ja isä usein alistuu säilyttääkseen mahdollisuutensa tapaamisiin. Kertomuksista käy ilmi, että äiti voi muuttaa vapaasti toiselle paikkakunnalle lasten kanssa, vaikka puolisoilla onkin yhteishuoltajuus. Tällöin lapset helposti vieraantuvat isästä. Tapaamiset ovat välimatkasta johtuen haastavia ja usein isä joutuu maksamaan kulut. Kertomuksessa todetaan myös, kuinka äiti voi perua sovittuja viikonlopputapaamisia lapsen sairastumiseen vedoten. Taskinen (2001, 37.) kuvaa omassa kirjoituksessaan samaan tilanteen.

Myös vanhempien solmimat uudet ihmissuhteet saattavat vaikuttaa isän ja lasten tapaamisiin. Eräs haastatelluista isistä kertoi, että äiti uhkasi perua isän ja lasten väliset tapaamiset, jos isän naisystävä on mukana viikonlopun vietossa. Pelosta voi kertoa sekin, että eroryhmissä olleista isistä vain yksi kerto tarinansa. Sama pelko asioiden menemisestä hankaukseen rajoitti lastensuojelun asiakkaana olevan isän halua kertoa tarinaansa.

Taloudelliset seikat vaikuttavat myös isän mahdollisuuteen tavata lapsiaan eron jälkeen. Jo mainittujen matkakulujen, sekä elatusmaksujen lisäksi, yksin elävä isä joutuu usein ylläpitämään liian isoa asuntoa, jotta lasten tapaamiset onnistuisivat. Murrosikäiset ja eri sukupuolta olevat lapset vaativat useamman huoneen asuntoa, eikä tapaajavanhemalla huomioida tästä syystä hankittua isoa asuntoa esim. asumistuessa.

Yhtenevää miesten kertomuksissa on se, että jokainen kertoo omassa kertomuksessaan asioita, joiden perusteella voidaan ajatella, että isät ovat joutuneet miettimään isyyttään muuttuneessa tilanteessa uudelleen. Poikkeuksetta tämä on johtanut vahventuneeseen haluun olla isä lapsilleen. Avioliiton aikaisesta työorientoituneesta isästä on kuoriutunut päivätyötä tekevä, lastensa harrastuksiin aktiivisesti osallistuva isä. Tyttäriensä puolesta taisteleva isä ei luovu oikeudestaan olla isä, vaikka häntä oikeudessa syytetään raskain syytöksin. Nuori isä käy taistelua naisvaltaista yhteiskuntaa vastaan vaatien isälle yhtäläistä oikeutta omaan lapseensa kuin äidillä on. Toki yhteiskunnassa on monia isiä, jotka ovat laiminlyöneen lapsiaan ja eron jälkeen eivät osoita heihin mitään kiinnostusta, mutta se ei saisi viedä pois oikeutta täysvaltaiseen isyyteen niiltä isiltä, joka ovat halukkaita isyyttään toteuttamaan.

Kertomusten perusteella isät toteuttavat isyyttään toiminnan kautta. Isät hoitavat harrastuskuljetuksia ja isien kanssa vapaa-aikaa vietetään toiminnallisella tavalla. Retket, leikit ja pelit kuuluvat isän kanssa tehtäviin asioihin. Kuitenkin jokainen isä kertoo lapsilleen antamasta perushoivasta. Kertomusten perusteella isät ovat omaksuneet Uuteen isyyteen (Huttunen 2001, 149.) liittyviä isyyden piirteitä. Isät kantavat vastuuta lastensa hoidosta ja ovat läsnä lapsilleen. Viikonloppuisäkin laittaa ruokaa, pesee pyykkiä ja hoitaa sairasta lasta.

Isien kertomuksessa tasa-arvoinen vanhemmuus jää toteutumatta myös koulumaailmassa. Viestit koululta ja sähköisen Wilma -ohjelman tunnukset menevät pääsääntöisesti lähivanhemmalle. Eräs isistä kertoi, että olisi tunnukset halunnut, mutta niitä ei kuulemma voi olla kuin yhden lasta kohti. Tosin asiaa varmistaessani, kysyin asiaa oman lapseni luokanvalvojalta, joka kertoi, että on mahdollista saada omat tunnukset molemmille vanhemmille. Lieneekö kyse enemmänkin haluttomuudesta asian hoitamiseksi. Kuitenkin ilman tunnuksia isällä ei ole tasapuolista mahdollisuutta aktiiviseen rooliin lapsensa koulunkäynnin tukemisessa. Myöskään isää ei koulun toimesta aktivoida yhteydenpitoon lapsen asioissa, kun vanhempainilta ym. kutsut menevät lapsen repussa vain äidille. Oppilashuoltotyöryhmällekin kerrotaan riittävän äidin läsnäolo lapsen asioista keskusteltaessa.

Isyytensä tukemisessa isät kertovat merkittävimmissä roolissa olleen toiset miehet. Ystävien vertaistuki on jokaisen tutkimukseen osallistuneen isän mielestä merkittävää avioeroprosessin aikana ja sen jälkeen. Kaksi miehistä kertoo saaneensa tukea omilta vanhemmiltaan ja yksi entiseltä vaimoltaan. Kukaan ei nimeä viranomaisia isyyttä tukevana tahoina.

Lastensuojelussa työskennellessä olen törmännyt tilanteisiin, joissa äidin voimavarat ovat huvenneet, eikä isän ja lasten välille ei ole kehittynyt vanhempien eron jälkeen toimivaa suhdetta. Pahimmillaan tilanteet ovat johtaneet huostaanottoon. Laitoksesta käsin on sitten pyritty tukemaan isää löytämään uudelleen roolia isänä lastensa elämässä. Mikäli erotilanteissa pystyttäisiin tukemaan isiä omaan isyyteensä liittyvissä kysymyksissä paremmin, olisi se pitkällä jännteellä parasta syrjäytymistä ehkäisevää sosiaalityötä. Lapsen edun mukaista on, että hänellä on oikeus molempiin vanhempiinsa myös eron jälkeen. Vanhempien jakama kasvatustavastuu auttaa varmasti äitejä jaksamaan paremmin äiteinä ja aktiivinen isyys eron jälkeen, tuo sisältö miehen elämään. Ennalta ehkäisevässä mielessä yhteiskunnassa olisi siirryttävä jopa mieserityiseen työskentelyyn. Tällä tarkoitan mieheen (isään) erityistä huomiota kiinnittävään työskentelyyn kasvatustavastioissa. Monella tavalla äitiys on itsestään selvyys, mutta isien roolia lastensa elämässä tulisi tukea kaikin tavoin. On totta, että perhevalmennuksessa isiä kutsutaan mukaan. Valitettavan usein isän rooli valmennuksessa on toimia puolisonsa tukijana odotusaikaan ja synnytykseen liittyvissä asioissa. Harvoissa kunnissa perhevalmennuksessa on osia, jossa pohditaan isyyttä miesten kesken, isyydestä lähtevänä. Miessakit ry:n Hollolan mallissa isät kokoontuvat yhteisten osien lisäksi muutaman kerran yhteen ja pohtivat miesporukalla isänä olemista. Palaute näistä ryhmistä on ollut hyvää.

Jos kirkko, kuten piispat puheenvuorossaan (2008, 104 -105.) sanovat, haluaa tukea lapsen oikeutta hyvään elämään, ja katsoo lapsella olevan oikeuden molempiin vanhempiin (2008, 103), niin miten se on käytännössä tehnyt asian hyväksi? Kirkon laatima Kymmenen teesiä vanhemmuudesta ja lapsen hyvästä elämästä – ohjevihkonen on yleisesti tunnustettu upeaksi lasten oikeuksien puolustukseksi, mutta miten kirkko voisi olla

tukemassa eron kokeneita isiä? Kun diakonian piirissä pyritään tukemaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevia, niin olisiko diakoniatyössä paikkaa isien vertaistukiryhmälle? Mieserityinen, isyyden puolestapuhujana toimiva työote, istuisi seurakunnan työkenttään loistavasti. Seurakunnissa on perinteisesti ollut miestyöntekijöitä kasvattajina. Toiminnalliset isä- poika -tapahtumat, leirit ja illanvietot, ovat jo vuosikymmenten ajan saaneet miehiä liikkeelle. Olisiko seurakunnan ryhmä eroisille vastaus uuden laiselle seurakunnan miestyönmallille? Yksinhuoltajaleirit eivät miehiä kiinnosta, mutta seurakuntakeskuksen saunatilassa kokoontuva, isien ja lasten toiminnallisia tapahtumia toteuttava, välillä keskustelevakin miesten ryhmä voisi olla kokeilemisen arvoinen asia. Piispojen (2008, 86 -87.) ajatus armosta ja toivon näkökulmasta saisi varmasti vastaanottavan kuulijakunnan.

Tasa-arvoisen erovanhemmuuden esteenä on usein perinteisen äidin kasvattajan roolin yliarvostaminen ja samalla vanhanaikainen isäkäsitys, joka ei anna tilaa uudentalaiselle isyydelle. Vuosia on vaadittu isien osallistumista lasten elämään aktiivisessa roolissa, mutta samalla vanhoilliset ajatusmallit estävät isiä saavuttamasta yhtäläistä oikeutta vanhemmuuteen, kuin äidillä on.

Tänä keväänä tapasin työssäni nuoren isän, joka jäi kotiin hoitamaan pientä lastaan äidin mennessä töihin. Neuvolan perhetyöntekijän kysyessä isältä, mitä asioita hän ei osaa lapsen kanssa tehdä, vastasi isä, että imetettyä hän ei saa, paitsi tuttipullosta, muut hommat kyllä menee. Nuorelle miehelle kokonaisvaltainen isyys (New Father –ajattelu) oli itsestään selvää.

LÄHTEET

- Arajärvi, Terttu 1999. Hyvä lapsuus vauvasta kouluikäiseksi. Helsinki: Ajatus Kustannusosakeyhtiö.
- Daly, Kerry Jim 1995. Reshaping fatherhood: Finding the models. Teoksessa William Marsiglio (toim.) *Fatherhood. Contemporary theory research and social policy*. Thousand Oaks: Sage, 21 -41.
- Forsberg, Hannele 2003. Perhe murroksessa: kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Helsinki: Yliopistopaino, 7 -15.
- Furman, Erna 1998. Auta lasta kasvamaan. Helsinki: Yliopistopaino
- Heikkinen, Hannu 2010. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. PS-kustannus. 142 – 158.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Huttunen, Jouko 1994. Isyys ja miehisuus. Teoksessa Juha Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöllityviin perheisiin*. Juva: WSOY, 46 -63.
- Huttunen, Jouko 1999. Muuttunut ja muuttuva isyys. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) *Mies ja muutos*. Tampere: Yliopistopaino Oy, 169 -193
- Huttunen, Jouko 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Juva: WS Bookwell Oy.
- Hänninen, Vilma 2000. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Yliopistopaino Oy.
- Isätoimikunnan mietintö. Komiteamietintö. 1999: 1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Jaakkola, Risto & Sänntti Riitta 2000. Uusperheitten lapset ja vanhemmat: Perheiden rakenne, toiminta ja talous. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 174. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
- Jallinoja, Riitta 2000. Perheen aika. Helsinki: Otava
- Kajoniemi, Anne. 2007. Isäpuolesta isäksi. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos Pro gradu –työ.
- Koskela, Riikka 2008. Ero lapsiperheessä: Miten tukea lasta ja vanhempia? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto/ Neuvo-projekti.

- Koskinen, Ilpo, Alasuutari, Pertti & Peltonen, Tuomo. 2005. Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. Tampere: Vastapaino.
- Kuronen, Marjo. 2003. Eronnut perhe? Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa: kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Yliopistopaino, 103 -120.
- Nieminen, Jussi 1990. Lapsen tapaamisoikeuden toteutumisen ongelmia. Tutkimuksia sarja B nro 4. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos.
- Paajanen, Pirjo 2006. Päivisin leiväntuoja, arkisin hoivaisä. Alle 3-vuotiaiden esikoislasten isien näkemyksiä ja kokemuksia isyydestä. Perhebarometri 2006. Väestötutkimuksenlaitoksen katsauksia E 24/2006. Helsinki: Väestöliitto
- Piironen, Tiina. 1999. Lapsen ja isän suhde avioeron jälkeen lapsen näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -työ
- Raittila, Kaisa & Sutinen, Päivi 2008. Huonetta vai sukua: Elämää uusperheessä. Helsinki: Kotimaa-yhtiöt Oy / Kirjapaja.
- Rakkauden lahja. Piispojen puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta 2008. Helsinki: Kirkon Keskusrahasto ja Kotimaa-yhtiöt Oy / Kirjapaja
- Ritala - Koskinen, Aino 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Väestötutkimuksenlaitoksen julkaisusarja D 38/2001. Akateeminen väitöskirja
- Rönkkö, Leena & Rytönen, Timo 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Rönkä, Anneli & Kinnunen, Ulla 2002. Teoksessa Anneli Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus: suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS - kustannus, 4 -11.
- Sevon, Eija & Huttunen, Jouko 2002. Odottavan äidin vastuu. Teoksessa Anneli Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus: suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, 72 -98.
- Sillman, Mia 1999 Kunnes rakkaus väliltämme kuolee. Avioero eroseminaarilaisten silmin. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu -työ
- Sinkkonen, Jari 1998. Yhdessä isän kanssa. Juva: WSOY
- Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) 2001 Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: Sanoma Pro

- Sinkkonen, Jari 2003. Lapsen varhainen isäsuhde. Teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY, 261 -267.
- Sinkkonen, Jari 2005. Lasten reaktiot vanhempien eroon. Teoksessa Päivi Lipponen & Pirjo Wesaniemi (toim.) Lapsi ja ero: kertomuksia lapsesta ja avioerosta. Helsinki: Kirjapaja Oy, 125 -137.
- Taskinen, Sirpa 1994. Perhe muuttuvassa maailmassa. Teoksessa Pirkko Linna (toim.) Perhe. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos C-sarja 6/1994. Tampere: Jäljennepalvelu, 3 -6.
- Taskinen, Sirpa 2005. Lasten tukeminen erotilanteissa. Teoksessa Päivi Lipponen & Pirjo Wesaniemi (toim.) Lapsi ja ero: kertomuksia lapsesta ja avioerosta. Helsinki: Kirjapaja Oy, 138 -148.
- Vilkkä, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vuori, Jaana 2004. Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Ilana Aalto ja Jani Ko-
lehmäinen (toim.) Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 29 -65